

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA PSYCHOLOGIE

VYUŽITÍ DĚTSKÉ KRESBY V DIAGNOSTICKÉ ČINNOSTI

UČITELE

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Ing. Martina Havlíková

Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Vedoucí práce: Mgr. Vladimíra Lovasová, Ph.D.

Plzeň, 2019

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 10. června 2019

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí mé diplomové práce Mgr. Vladimíře Lovasové Ph.D. za odbornou pomoc, cenné rady, připomínky a doporučení odborné literatury, které byly využity v této práci. Poděkování patří i Mgr. Dagmar Chvapilové za poskytnutí potřebných informací a kreseb v rámci rozboru v praktické části a v neposlední řadě členům mé rodiny, kteří mně byli při psaní práce oporou.

ZDE SE NACHÁZÍ ORIGINAL ZADÁNÍ KVALIFIKAČNÍ PRÁCE.

OBSAH

ÚVOD	2
1 DĚTSKÁ KRESBA	4
1.1 VÝZNAM KRESBY PRO DÍTĚ	4
1.2 VÝVOJ DĚTSKÉ KRESBY	6
1.3 ZVLÁŠTNOSTI DĚTSKÉ KRESBY	10
2 ANALÝZA KRESEBNÉHO VÝTVORU	12
2.1 PŘÍSTUPY K ANALÝZE A INTERPRETACI DĚTSKÉ KRESBY	12
2.2 SYMBOLY V DĚTSKÉ KRESBĚ	14
2.3 BARVY A JEJICH VÝZNAM	17
2.4 TESTY TEMATICKÝCH KRESEB	21
2.5 VÝVOJ DĚTSKÉ KRESBY LIDSKÉ POSTAVY	26
2.6 VYUŽITÍ DĚTSKÉ KRESBY PRO PRÁCI UČITELE NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY	28
3 ANALÝZA KRESEB ŽÁKŮ NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY	29
3.1 CÍL, POSTUP A POUŽITÉ METODY	29
3.2 KRITÉRIA POSUZOVÁNÍ KRESEB	30
3.3 KAZUISTIKY	31
3.3.1 ZDENKA	32
3.3.2 TIMEA	35
3.3.3 ADRIANA	41
3.3.4 LENKA	46
3.3.5 SIMONA	51
3.3.6 ANETA	57
3.3.7 LEONA	61
3.3.8 KRYŠTOF	66
3.3.9 ALŽBĚTA	70
3.3.10 ŠIMON	75
ZÁVĚR	79
RESUMÉ	80
SEZNAM LITERATURY	81
SEZNAM OBRÁZKŮ	84
PŘÍLOHY	CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.

Úvod

V současné době jsou na děti kladeny vysoké nároky nejen ve vzdělávacích institucích, ale v životě obecně. S tím, jak se mění společnost, se zároveň mění i rodina, tradiční rodinný život. Rodiče všeobecně o své děti hodně pečují, organizují jim volný čas, starají se o rovnoměrný fyzický i psychický rozvoj. Dítě často nemá ani část dne, kdy by se mohlo věnovat nepříděleným aktivitám, samo se rozhodnout pro libovolnou činnost. Návštěvou různých zájmových kroužků se děti rozvíjí pod dohledem nejrůznějších odborníků a samozřejmě rodičů. Velmi trefně se mi zdá označení rodiče-helikoptéry, které používá Mgr. et Mgr. Pavla Koucká. Rodiče „krouží“ kolem svého potomka a jsou připraveni k okamžité pomoci. Neustále vyvíjející se tlak na děti se samozřejmě odráží v jejich vnímání okolních podnětů a v následných reakcích.

Existuje mnoho způsobů, jak do nitra dětské duše nahlédnout. Pozorováním chování dítěte, rozhovorem, testováním, dotazníky. Ale nejpřirozenější způsob vyjadřování dítěte je kresba. Dokáže odhalit mnoho informací, dětská přání, pocity, nálady, problémy, které neumí slovně popsat nebo nechce vyjádřit běžnými komunikačními prostředky. Samozřejmě záleží na mnoha aspektech, na celkovém vývoji, úrovni zrakového i sluchového vnímání, úrovni řeči, emočního rozpoložení. Z jedné kresby ale nelze nikdy vyvozovat závěry. Při použití kresby k diagnostikování musí učitel použít v souladu i ostatní metody, výše uvedené. Kresba může být prvotním indikátorem nějaké jinakosti či problému. Vždy je důležité k hodnocení přistupovat velmi citlivě, brát zřetel na křehkost dětské duše, kdy i pouhé slovo může způsobit nevratné změny. V dětské kresbě jako diagnostickém nástroji pro učitele všech stupňů školy, od mateřské až po střední, vidím výborný potenciál pro pomoc v práci učitele, výchovného poradce. Proto jsem si vybrala pro psaní diplomové práce toto téma. Analýzou dětského výtvarného projevu se zabývám již delší čas a v tomto směru bych se chtěla stále více zdokonalovat. Výsledky mé diplomové práce mohou přinést praktické rady a pomoc při diagnostice dětské kresby.

Cílem mé práce je rozbor jednotlivých prvků kresby, jejich symbolický význam, zhodnocení kresby z hlediska obsahu a v neposlední řadě podložení hypoteticky teoretických informací ukázkami prací žáků. V teoretické části se věnuji popisu dětské

kresby s jejími zvláštnostmi a zákonitostmi, vývoj kresby v návaznosti na vývojová období od prvotních kresebných projevů. Věnuji se zde odrazu emocí do kresby a také přehledu základních testů pro posouzení celkového vývoje dítěte, posouzení školní zralosti a indikaci prvotních náznaků poukazujících na problém či nesrovnalost. V praktické části analyzuji vzorek dětských kreseb a vývoj kresby lidské postavy v průběhu několika let spolu s kazuistikou každého vybraného dítěte. Analýzy kreseb jsou doplněny postřehy z pozorování, informacemi získanými rozhovory s dětmi, jejich rodiči a doplněné popisem chování v běžných i nestandardních situacích.

Závěr je věnován komparaci výsledků analýz kreseb s písmem žáků a jejich celkovým prospěchem.

1 DĚTSKÁ KRESBA

1.1 VÝZNAM KRESBY PRO DÍTĚ

Kresba je pro dítě naprosto přirozeným způsobem vyjadřování, už od prvních kresebných stop je vnímána spíše jako hra. Proto je v psychologii i pedagogice hojně využívána k práci s dětmi, kdy dítě si ani neuvědomí, že je testováno. Dítě kresbou vyjadřuje své nálady, pocity, prožitky, myšlenky, přání i tužby, které nedokáže vědomě jinak zformulovat nebo o nich nechce či nedokáže mluvit, Davido mluví o „grafickém vyprávění“ (Davido, 2008, s. 19). V odborných publikacích je kresba definována například následně:

„Kresba se ve francouzštině rýmuje s „osudem“ (dessin, destin), slovo „kresba“ s „životním to údělem“ (dessiner, destinée). Hlavními pojmy vztahujícími se k této volné grafické činnosti jsou: svoboda, fantazie, seberealizace, vztah ke druhým, ale také imaginace, symbolismus, narcismus, vztah k objektu. Stručně řečeno, kresba přispívá k vytvoření jedinečného životního příběhu... .. Kresba je tedy nevyhnutelně projevem subjektivní dimenze dítěte“ (Cognet, 2013, s. 8).

„Kreslení je důležitou neverbální aktivitou, ve které děti využívají grafického zobrazení k vyjádření svých poznatků, názorů a pocitů. Kresbu lze chápat jako určité vyjádření či sdělení, má stejnou expresivní funkci jako hra nebo řeč. Potřeba poznání a orientace v okolním světě vede děti k tomu, aby objekty ve svém okolí pojmenovávaly a případně i zobrazovaly“ (Jolley, 2010 cit. Vágnerová, 2017, s. 9).

„Dětská kresba je jedním z nejvhodnějších přístupů k poznání osobnosti dítěte. Kresba není pouhou hrou nebo sněním, zahrnuje v sobě jak hru a snění, tak realitu, takže ji nelze opomíjet“ (Davido, 2008, s. 15).

„Kreslení je velmi stará lidská činnost. Je zdokumentováno, že k zobrazování zvířat a lidí docházelo již v době paleolitu. Musí tedy jít o aktivitu, k níž mají lidé genetickou dispozici a která se projevuje potřebou vyjadřovat prostřednictvím kresby svoje zkušenosti a zážitky. Tento fakt potvrdil např. Výzkum R. Ardenové a jejích spolupracovníků (2014), kteří zjistili, že dědičné dispozice ovlivňují rozvoj kreslířských schopností již od raného věku. Dispozice kreslit se rozvíjí v interakci s okolním prostředím, podobně jako se rozvíjí jazyk a řeč“ (Willats, 2005 cit. Vágnerová, 2017, s. 9).

„Kresba je výtvarný projev, který je vytvářen množstvím kresebných pomůcek. V průběhu činnosti (kreslení) se malé množství materiálu uvolňuje na dvourozměrný podklad (papír, karton atd.) a zanechává za sebou viditelnou stopu.

Základním prvkem kresby jsou linie (čáry), body a více či méně zastínované plochy. Čára v přírodě sice přímo neexistuje, ale s určitou mírou představivosti ji můžeme předpokládat třeba v ostrém rozhraní vnímaných předmětů. A tak pomocí výtvarné abstrakce můžeme v myslí stanovit lineární hranice jako nějakou siluetu. Vzniklá kresba je pak nejen zápisem smyslových vjemů, ale i dokumentem“ (Grošová, 2011).

Kresba se u dětí stejně jako řeč musí rozvíjet podnětným prostředím, vnějšími vlivy a hlavně přítomností „partnera“ kreslíře. Kreslení je činnost, ke které primárně dítě nepotřebuje nikoho, dokáže se plně soustředit na danou činnost, dokáže úplně vypustit okolní svět. Ale když malé dítě kreslí obrázek, zpravidla má radost, když jej může někomu věnovat. Očekává pozitivní reakci, pochvalu a alespoň krátký dialog nad svým výtvozem. Rozhovorem o výtvarném díle u dětí rozvíjíme nejen slovní zásobu, fantazii, smysl pro realitu, ale také se můžeme dozvědět o skrytých záměrech či významech prvků kresby.

I přes jedinečnost každého dítěte můžeme „kreslíře“ dělit podle několika kritérií. Podle Uždila (2002, s. 15) je toto nejzákladnější dělení:

- a) kreslíř introvert - pohnutkou pro kresbu bývá silný emotivní prožitek, citová vazba k někomu či něčemu, kresba je detailní, propracovaná, barevná, téma kresby se zřídka opakuje
- b) kreslíř extrovert - objektivnější přístup než introvert, kreslí s větším nadhledem, kreslené objekty mají typické znaky, snaží se více i o proporcionalitu, světelnost, téma se často opakuje (princezny, auta, koně...)

Introvertně orientované typy lze dále specifikovat jako:

- a) haptický typ - hmatově zaměřený, ve velké většině introvertní jedinci, vládnu barevností, používají čisté barvy, kresby jsou dekorativní, pěkné
- b) vizuálně zbarvený typ- zrakově zaměřený, snaží se o zachycení vizuálního světa, nelpí na barevnosti ale na tvarech, počtech

Pro zajímavost a porovnání je zde uvedena typologie kreslířů z výtvarného blogu Výtvarná tvorba prakticky i teoreticky.

„Typy kreslířů

- *Temperamentní typ-umí rychle zachytit a obvykle zjednodušuje*
- *Rozjímavý typ-nad kresbou filozofuje, nespěchá, pokouší se sdělit něco víc*
- *Smyslový typ-tento kreslíř je zaujat hmotou, látkou, zajímá ho tvar, povrch, na věci se dokáže dívat jinak, novátorsky a zachytit to, co ostatní nevidí*
- *Intelektuální typ-svým dílem chce dát estetickou teorii, má to tak promyšlené, až je to chladné*
- *Psychologický typ-tlumočí životní situace*
- *Výtvarný typ-pro své vyjádření nepotřebuje žádný důvod, když začne kreslit, tak jej rozvíjí a uspokojuje vlastní činnost*
- *Další dělení kresby-empirická, informační, vědecká, technická, psychedelická, pedagogická a umělecká“ (Miguela, 2009)*

1.2 VÝVOJ DĚTSKÉ KRESBY

Většina autorů zabývajících se dětskou kresbou (př. Vágnerová, Cognet, Davido) se shoduje v tom, že děti začínají kreslit již v útlém věku. V době, kdy jejich kognitivní, regulační i motorický vývoj umožňuje uchopení kreslicího náčiní a dostaví se potřeba něco vyjádřit. Dítě ve věku zhruba 2 let dokáže, zatím ne se správným úchopem, zanechat stopu. Mělo by platit pravidlo, čím menší dítě, tím větší plocha pro kresbu a větší průměr tužky či pastelky. I přes to velmi často děti „kreslí“ mimo kreslicí plochu, přes okraje papíru nebo úplně vedle. Kresba v tomto věku ještě není prvoplánová, zájmem dítěte je činnost jako taková, ne výsledný obrázek. V této fázi má velký význam motorický prvek, pohyb při kresbě vychází z ramenního kloubu, je veden celou paží. Toto období je zpravidla označováno jako období nahodilého realismu. Realismem dětskou kresbu označil již v 30. letech 20. stol. Georges-Henri Luquet. Podle Luqueta je kresba realistická povahou motivů, předmětů, které zachycuje, její hlavní rolí je něco představovat. Abstrakci v dětské kresbě lze nalézt ojediněle a většinou značí nějaké psychické omezení. Zde si dovoluji si ne zcela souhlasit s tímto postojem Luqueta. Raná dětská kresba je sice

jednoduchým obrazem reality, ale odráží i jedinečnost kreslíře. V jedinečnosti vidím podstatu diagnostiky z kresby. Cognet toto období kromě označení nahodilého realismu označuje také jako období prefigurálních linií, ve třech stádiích. První je obdobím jednoduchých tahů, následuje tečkování a poslední je období spirál. Do 4. roku se objevují v kresbě uzavřené tvary, vypadající jako embryo či buňka. Na období nahodilého realismu navazuje období nezdařilého realismu. Obrázek v tomto období je již plánovaný, dítě se snaží kreslit cíleně, ale nedaří se mu to. Nedokáže se dostatečně a dostatečně dlouho koncentrovat na plánovaný úkon, nedokáže skloubit představu toho, co chce kreslit s tím, jak to nakreslit. Pro tuto fázi je typická kresba postavy ve fázi hlavonožce. Dalším obdobím je období intelektuálního realismu. V tomto čase děti kreslí objekty, jak je znají, co o nich vědí, ne jak skutečně vypadají. Často bývají transparentní, jsou vidět i detaily uvnitř, za zdí, z jiného pohledu. Děti kreslí věci sklopené, z nadhledu, rozplácnuté, nepoužívají perspektivu. Zdůrazňuje osobně důležité znaky, typické pro kreslený objekt. Posledním obdobím je období vizuálního realismu. V tomto období již dítě kreslí věci realisticky, podle skutečně viděného. Toto členění průběhu vývoje kreslířských schopností, navazující na Luqueta, používají ve svých publikacích např. Cognet nebo Vágnerová (Vágnerová 2012, 2017, Cognet 2013). Vágnerová dále popisuje fáze vývoje kresby.

První fáze je označena jako presymbolická; jedná se o předkreslířské období, označováno také jako období čmárání. Dítě okolo 2. roku věku fascinováno aktivitou, která zanechává stopy. Dítě je unešeno aktivitou kreslení a o výsledný obrázek nemá zájem. Zajímavý a jedinečný je rytmický pohyb v prostoru (Coates, 2002, Cox, 2005, Willats, 2005 cit. Vágnerová 2017, s. 29).

Druhá fáze je přechodem mezi presymbolickým a symbolickým obdobím. Tříleté dítě již dokáže pojmenovat objekt na obrázku, interpretace se však může měnit. Ve zpětném zhlédnutí svých kreseb již nevidí nic. V tomto období již dítě ovládá kreslit uzavřený kruh, rozeznává prostor uvnitř a vně kruhového tvaru. Kresba je ještě velmi neumělá s chybějícími detaily, ale již lze z kresby rozpoznat, co je na obrázku. Období končí zvládnutím kresby i dalších geometrických tvarů a směrových čar. Fáze symbolické kresby nastává s nárůstem znalostí o světě. V období předškolního věku velmi často dochází ke schematizované kresbě, se kterou je dítě spokojené. Kresba je rigidní, předškoláci těžce mění navyklý způsob i postup zobrazení. Pro tuto fázi je příznačné prolínání reality

a fantazie, to se odráží i v kresbě. Dítě si dokáže realitu upravit podle své nálady, svého pocitu, prožitku, často vznikají netradiční kombinace. Pro tuto fázi je typické transparentní zobrazení.

Členění etap vývoje kresby u dětí podle Davido:

- **období skvrn**-Davido předpokládá, že již v období před prvním rokem věku, pokud by dítě bylo technicky schopno zvládnout kreslířské náčiní, by dítě vyjadřovalo své emoce pomocí skvrn. Tato teorie není dokázána, protože rodiče kojence nenechají manipulovat tužkou z bezpečnostních důvodů. Tuto teorii ale můžeme podpořit „vytvářením“ skvrn například stravou. Dítě do jídla sahá a nechává své otisky všude, kde je to možné.
- **stadium čmáranic**-v tomto období dítě již cíleně vytváří stopu čmáraním bez pozvednutí tužky. Není pro něj důležité omezení kreslící plochou, naopak rádo čmárá na všechny rovné plochy, ke kreslení neurčené (zeď, skříň, stůl....) Čím spokojenější dítě, tím tlustší a hojnější výskyt čar. V tomto období již lze vyzorovat stadium duševního vývoje dítěte. Opožděné či nevyrovnané dítě neumí tužku držet a po chvilce čmáraní tužku odkládá, nesnaží se o další posun.
- **stadium čárání** – toto období přímo souvisí s rozvojem organických funkcí dítěte, snaží se napodobovat „písmo“ dospělých, již lépe drží tužku a „kreslí“ cíleně. Motiv a pojmenování toho, co kreslí, převážně vyplyne až z kresby samotné. Jedná se o nahodilý realismus. Následuje období nezdařeného realismu, zmíněno výše.
- **stadium hlavonožců, univerzálních postav**-kolem 3. roku dítě již kreslí se záměrem, nejčastěji jde o velmi jednoduchou figurální kresbu, která převážně znázorňuje dítě samotné. Z kreseb lze vyzorovat znaky typické pro dítě či jeho psychický stav. Hlavonožec je znázorněn kruhovým tvarem, ze kterého nepřesně vycházejí dvě čáry, jako nohy a často další dvě, jako ruce. S přibývajícím věkem, zkušenostmi, rozvojem pozorovacích schopností, přibývá na kresbě detailů. V kruhu dvě kolečka – oči, čára znázorňující pusku a pupík znázorněn kolečkem či tečkou.

- **rozkouskované tělo**-dítě vnímá své tělo odlišně od dospělého. Pokud si hraje s nožičkou, ta je pro něj jako hračka, neuvědomuje si, že je to jeho součást, kterou může ovládat. Vědomí obrazu vlastního těla jako celku se všemi jeho částmi dítě získává velmi pomalu, na základě poznávání. Mluvíme o „tělesném schématu“. Dítě s nerovnoměrným vývojem či psychickou odlišností může kreslit své tělo jako části ne sebe nenasazující.
- **dítě začne kreslit samo sebe** – dítě dokáže kreslit samo sebe až v momentě, když si uvědomí vlastní tělesné schéma v souvislosti s prostorem.
- **transparentnost**-tento znak je přirozený pro děti ve věku 7 až 9 let, uvádí Davido. Z vlastní zkušenosti si myslím, že transparentnost se v kresbě vyskytuje u mladších dětí, předškolních. Dítě kreslí detaily, které ve skutečnosti nejsou vidět. Zařízení domu, ptáče ve vajíčku, pupík pod šaty, život pod zemí... Transparentnost je přímo závislá na pozorovacích schopnostech dítěte, jeho vnímavosti a představivosti.
- **transparentnost a zaostávání ve škole**-pokud transparentnost přetrvává po 10. roce věku dítěte, je možné přemýšlet o odchylce plynulosti psychického vývoje dítěte, ale také to může být projevem dobré fantazie a zvědavosti dítěte. Jak již bylo zmíněno, nelze diagnostikovat dítě podle dílčích jednotlivostí, ale musíme vždy hodnotit komplexně.
- **sklápění**-dítě ve věku 5-7 let nedokáže zachytit perspektivu a má potíže s rovinami, nerozezná horizontální a vertikální směr. Zakreslené předměty jsou disproporční, takže výsledná kresba je „kresbou“ vnitřního světa dítěte, ne obrazem skutečnosti. Na obrázku můžeme vidět vše, co dítě o kresleném předmětu ví a zná, ne to, co vidí.
- **vizuální realismus**-to co dítě vidí, začíná přenášet do kresby až v období po 7. roku věku, toto období trvá cca do 12 let. Rozmezí se může u jednotlivců lišit, neboť nástup vizuálního realismu je závislý na více faktorech, např. psychické úrovni, emoční zralosti, sociokulturním prostředí... (Davido, 2008 s. 21-27).

1.3 ZVLÁŠTNOSTI DĚTSKÉ KRESBY

V průběhu vývoje dětské kresby se můžeme setkat s určitými znaky. Tyto znaky se vyskytují podle toho, jakým způsobem se dítě vyrovnává se znázorněním kresleného tématu, a jsou spojeny s psychickými zvláštnostmi vývojových etap. Většinou se jedná o období stádia realistické kresby, ale není to podmínkou, mohou se vyskytovat dříve či později. Specifický charakter vnáší do kresby zvláštnosti dětské psychiky, jedná se zejména o:

- synkretismus – sjednocování, nerozlišenost, vyskytuje se u dětí, u kterých není dostatečně vyvinuto racionální rozlišování předmětů a vztahů mezi nimi
- fyziognomismus – vtisknutí výrazu obličeje neživým předmětům
- animismus – víra v duchy a nadpřirozené bytosti
- antropomorfismus – přenášení lidských vlastností, rysů, myšlení a jednání na jiné objekty např. zvířata (Hartl, Hartlová, 2010)
- grafické vyprávění – série příhod kreslená v pásech za sebou
- emotivní funkce barev – dítě používá barvy v rozporu s realitou (přednost jedné – dvěma barvám)
- výtvarná schematičnost – v kresbě jsou znázorněny pouze typické rysy či vlastnosti kresleného objektu, pro dítě důležité (Přinosilová, 2007, s. 59-60)
- sklápění – dítě nedokáže nakreslit trojrozměrný obraz do formátu 2D, v jedné kresbě používá více pohledů na situaci (pohled z předu, nadhled, pohled z boku...)
- transparentnost - v kresbě jsou zachyceny prvky, které nemůžou být vidět, dítě o nich ví, zná je (např. tělo pod oblečením, vybavení domu...)

Období dětství je v knížkách prezentováno jako bezstarostné období. Takhle představa je krásná, ale opravdu jen v knížkách. Dětské starosti a trápení jsou odlišné od těch dospělých, ovšem prožívání je stejně traumatizující. Psycholožka Mgr. Kateřina Rodná v rozhovoru pro časopis Informatorium (prosinec 2018, s. 8) uvádí, že děti se dovedou

trápit věcmi, o kterých dospělí nemají ani ponětí. Nemají nadhled ani zkušenosti, jak se s traumatizující situací vypořádat. Často problém neumí ani pojmenovat ani slovně vyjádřit. Rodná tvrdí, že žádná emoce není bezdůvodná. Hovoří o úzkosti, pocitu, který nás i děti varuje před možným problémem. Pro vývojové fáze v období dětství jsou typické určité strachy. Pro nejmenší děti je to strach, že zůstanou bez matky, následuje obava z cizích lidí. Kolem 2. - 3. roku přichází obavy z různých fantazijních postav, strašidel, tmy. V předškolním věku se děti začínají bát přírodních katastrof, neštěstí; věcí, kterým nerozumí, nechápou je. Kolem 8. roku je úzkost spojená s pocitem selhání. Tlak vyvíjený na dítě ve škole, doma je tak velký, že jej dítě není schopno zvládnout. Úzkost má velmi blízko k fobii a následnému onemocnění depresí.

Malé děti, které již zvládnou nějaké kresebné náčiní, mohou své emoce vyjádřit např. barvami nebo tvary. Mohou také na těle ukázat, kde nepříjemný pocit cítí. Pro starší děti je možno použít kresbu „perníkového panáčka“ a spolu vytvořit legendu barev. Běžně děti volí pro smutek modrou barvu, pro zlost červenou, pro strach žlutou, pro radost zelenou, pro klid fialovou a pro depresi černou. Dítě vybarví panáčka různými barvami a tím vyjádří, jak se v různých částech těla cítí. Tyto obrázky pomáhají dvěma způsoby:

1. senzo-motorickou činností dochází k uvolnění napětí zapojením pravé hemisféry,
2. podle barev z obrázku dokážeme přečíst důležité informace o emocionálním stavu dítěte (Levine, Klineová, 2012, s. 295).

Jsou ovšem i děti, které kreslit odmítají. Většinou se jedná o děti, které mírně zaostávají ve vývoji jemné motoriky a vizuomotorické koordinaci, a zvládnout kresebné náčiní je pro ně náročné, mnohdy i bolestivé. S tímto problémem lze dítěti pomoci, jak uvádí Matějček, obkreslováním s oporou. Dítě nejprve obkresluje předměty spolu s prováděním uvolňovacích cviků horních končetin. Postupně přechází k obtahování tvarů předkreslených a po této fázi obvykle samo začne spontánně kreslit (Matějček, 2011, s. 113).

2 ANALÝZA KRESEBNÉHO VÝTVORU

2.1 PŘÍSTUPY K ANALÝZE A INTERPRETACI DĚTSKÉ KRESBY

Interpretace podle Hartla, Hartlové znamená: „výklad; vysvětlení souvislostí; důležitý proces vytváření závěrů ze získaných údajů; ty se vyhodnocují, třídí a nalézají se mezi nimi vzájemné vztahy...“ (Hartl, 2010, s. 228).

V případě interpretace dětské kresby jde o porovnávání určitých atributů kresby v rovině věkové, s přihlédnutím k věkovým zvláštnostem a v rovině významové. Důležitým aspektem je rozpoznání zvláštností a odlišností, které jsou normální, od těch, které již za normální a běžné nelze považovat. K tomu jsou samozřejmě nezbytné teoretické znalosti z psychologie, pedagogiky, speciální pedagogiky, biologie, ale také jsou důležité praktické zkušenosti.

Ten, kdo interpretuje dětskou kresbu, která, jak je již zmíněno výše, je odrazem somatického, psychického a sociálního stavu kreslíře, se nesmí nechat ovlivnit vlastními zkušenostmi, aby předešel možné projekci. Nelze kresbu vytrhnout z kontextu celé osobnosti kreslíře ovlivněné všemi životními prožitky. Dobrý a kvalitní výklad kreseb je založen na dlouhodobém pozorování dítěte, spolupráci s rodinou, školou a v neposlední řadě snahou dozvědět se o něm co nejvíce informací. Osoba, která je v roli hodnotitele kresby, musí také disponovat s určitými vlastnostmi. Nezbytná je, trpělivost, nestrannost, otevřenost a samozřejmě zvládnutí sociálních dovedností, jako je např. empatie, komunikace, asertivita nebo schopnost předvídat. Pro hodnotitele je vhodné interpretace ihned ověřit s autorem kresby.

Při analýze dětské kresby si všímáme všech prvků kresby a je velmi důležité umět rozpoznat ty s vyšší výpovědní hodnotou. Může se jednat na první pohled o zdánlivě nedůležité drobné detaily. Jak uvádí Přinosilová (2007, s. 116-118), existují oblasti a znaky kresby, na které by mělo být z hlediska diagnostiky pohlíženo s větší důsledností. Jedná o těchto 11 znaků:

- Téma kresby
- Přiměřenost kresby k věku kreslíčího jedince
- Provedení kresby

- Linie kresby
- Využití plochy papíru
- Figurální kompozice
- Problémové momenty v kresbě
- Volba a využití barev
- Kvalita kresby
- Čas potřebný k provedení kresby
- Kresba kolektivní

Cognet se na rozdíl od Přinosilové zabývá analýzou kresby z procesionálního hlediska. Před samotným hodnocením, se zabývá otázkou, jakým způsobem se dítě zhostilo splnění úkolu. Jak reagovalo na předložené zadání, zda bylo prací pohlceno, jak si práci rozvrhlo, zda kresbu doprovázelo slovně. Samotné hodnocení kresby shrnul do dvou kategorií:

- A) *První dojem z celku* – i přes složitost objektu, jakým kresba určitě je, celkový dojem lze charakterizovat čtyřmi způsoby
- Kresba s převládajícími primárními procesy – nesourodá scéna s drsnou, agresivní tematikou
 - Kresba s převažující vazbou k zjevnému obsahu – různé objekty bez spojitosti
 - Kresba s téměř banální tematikou – stereotyp, absence originality, nedostatečné technické zvládnutí kresby
 - Kresba s převládající osobní fantazií – originální scény, zvláštní vyobrazení např. osob
- B) *Analýza procesů kresby* – Cognet v této metodologii odděluje zkoumání postupů kresby od zkoumání témat, poukazuje na vliv primárních a sekundárních procesů v kresbě v několika kategoriích.
- Změny sekundárního zpracování – kresby mohou mít drsnou, agresivní tematiku, sexuální prvky, nestabilní objekty, dezorganizované grafické sekvence, různé náměty v prostoru papíru.

- Únik ke vztahu s odborníkem – faktory, které prozrazují únik do vztahu, nejsou vyobrazeny, ale jsou zřetelné v chování dítěte. To potřebuje názor, neustálý dohled, žádá soustavnou pomoc od odborníka.
- Vyhýbavost – v kresbě se projevuje restrikcí nebo defenzivou prvků, inhibicí myšlení, dlouhou realizací zadaného úkolu, neosobním nebo stereotypním zobrazením, ironií či výsměchu v obraze
- Fantazie a labilita – obrázek může být poskládán z několika menších – zvraty v jednotlivých částech, mohou tam být postavy, které nejsou vidět nebo více postav v interakci, znaky transparentního symbolismu, opakování se narcistických detailů.
- Fantazie a rigidita – jedná se převážně o velmi detailní kresby, někdy s odstupem času a prostoru, prvky agresivity jsou vyváženy prvky obrany a něžnosti v jedné kresbě, objevují se popisky či zašifrovaná upřesnění (Cognet, 2013, s. 82-111).

Proces kreslení by měl být pro dítě zábavný a radostný, a proto i interpretace a analýza kresby by měla být velmi šetrná a ohleduplná. V žádném případě by analýza kresby neměla negativně ovlivnit další kresebné aktivity dítěte, naopak by je měla motivovat k další činnosti.

2.2 SYMBOLY V DĚTSKÉ KRESBĚ

Pokud bychom se podívali na dětskou kresbu napříč světovým spektrem, je pravděpodobné, že bychom našli podobné či víceméně stejné motivy. Již Klivar s Polcarem ve své publikaci z roku 1987 uvádějí, ...*“že nejčastějším námětem dětských kreseb jsou lidé, potom zvířata a až naposled věci z prostředí dítěte.”*(cit. Klivar, Polcar, 1987, s. 4). K tomuto faktu ale dospěl již na počátku 19. stol. autor jedné z prvních monografií zabývajících se dětskou kresbou, Corrado Ricci a tento fakt později potvrdili i další odborníci např. Maitlandová, Čáda, Čermák (Juříčková, 2011, s. 43).

Uždil (2002, s. 13) dokonce označuje dítě jako skoro antropocentrické. Středem zájmu dítěte pro kresbu je člověk. S ostatními věcmi souvisejícími s lidmi se setkáváme až později. Velmi pozvolna se do kreseb začíná promítat prostředí.

Podívejme se nyní na základní symboliku kreslených objektů.

- **Dům** – kresba tvaru domu prochází určitá vývojová stadia. První domy jsou spíše chýšemi s neoddělenou střechou, tvarem podobajícím se děloze, embryu. Na obrázku nenajdeme pravé úhly ani rovně vedené čáry. Časem se na domech objevují atributy spojené s funkčností objektu – dům má dveře s klikou, okna, střechu, komín, ze kterého se kouří. Kličky kouře jsou dobrým uvolňovacím cvikem a nácvikem na budoucí psané písmo. Domy jsou většinou venkovského charakteru s trojúhelníkovým štítem a s oknem ve štítě. Okna jsou zpočátku „nalepená“ na hranici stěny, dítě nedokáže pracovat s prázdným prostorem, Dochází k tzv. vyplňování. Časem se okna symetricky posouvají blíž ke středu. Obrázek se stává plný pravých úhlů, i komín svírá se sklonem střech pravý úhel. Jedná se o tzv. R-princip, kouzlo pravého úhlu. Dům umístěný uprostřed papíru, s harmonickým okolím, cestami vedoucími k domu, záclonkami a květinami v oknech, je kresbou spokojeného dítěte. Naopak malý dům, absence oken, dveří, nepodnětné okolí domu může kresba prozrazovat poruchy afektivity.¹ Mezi 6. - 8. Rokem -nesmělost a připoutanost k matce, starší 8 let – pocit osamění a méněcennosti, v pubertě – může poukazovat plochá kresba na zdrženlivost v projevoování citů a na senzibilitu. Děti z dětských domovů mají tendence zaplnit celou kreslící plochu, dům obklopit auty, letadly, padáky; kreslí to, co je právě napadne. Obrázek bývá nesourodý, chaotický. Někdy jsou na obrázku domy dva – dětský domov a dům nakreslený podle zadání (Davido, 2008, s. 39-41).
- **Strom** – je symbolem člověka, růstu a plodnosti. Kresba stromu se vyvíjí obdobně jako kresba lidské postavy, vychází z primitivní formy – kmen je svislá čára (představuje já kreslíře) a vodorovné čáry znázorňují větve (představují okolí kreslíře). Později se na větvích, ale i na kmeni objevují oválky, chomáče, představující listy nebo jehličí. V tomto období ještě dítě tyto atributy nerozlišuje. Dítě může strom také kreslit jako kouli na svislé čáře. Tento typ by se podle Davido (2008, s. 42-43) neměl vyskytovat po 10. roce věku dítěte. Mohlo by se jednat o signalizaci poruch duševního nebo emocionálního charakteru. Na obrázcích,

¹ *Afektivita-schopnost reagovat prostřednictvím citů a emocí; soubor emočních procesů duševního života, ať už kratších, jako emoční epizoda, nebo dalších, jako nálada; její základ je fyziologický i psychický (cit. Hartl, Hartlová, 2010, s.15)*

stejně jako v kresbě domu, můžeme najít již zmíněný R-princip. Strom na obrázku může být stejně velký, jako postava nebo naopak menší než dům. Uždil (2002, s. 33) srovnává tento jev s kresbami obrazů gotických mistrů ze 14. stol., kdy z těchto obrazů stejně jako z dětských kreseb nemáme pocit „nesprávnost“ či disproporce. Symbolika stromu našeho vnímání je nadřazena proporcionalitě.

- **Zvířata** – jsou dětem blízká, již od útlého věku se s nimi setkávají na obrázcích, v knihách, animovaných pohádkách. Dítě vnímá zvíře přes emoce, vytváří si k nim vztah podle toho, jak je na zvíře pohlíženo, jaké jsou mu přisuzovány role. Tradice přisuzuje zvířatům určitou symboliku, kterou je dítě schopno vnímat. Medvěd zpravidla představuje silného bručouna, liška je chytrá a lstivá, lev je silný a nadřazený ostatním, kočka je přítulná požitkářka. Zprvu kresba zvířete vypadá obdobně, jako kresba lidské postavy, většinou s horizontální polohou těla. Toto není pravidlem, neboť některá zvířátka zvláště pohádková, jsou dětmi kreslena z anfasu. Zde je nutno hledat drobné detaily patřící jednotlivým zvířatům. Např. růžky, fousky, špičatá ouška nebo ocásek. (Uždil, 2002, s. 31) Nejčastěji děti kreslí domácí zvířata. Tento motiv může značit dobré přizpůsobení dítěte okolí. Ovšem je třeba se věnovat zakresleným útočným projevům zvířete. Vytažené kočičí drápy, štěkající či kousající pes, tygr cenící zlostně zuby.... Obrázek zvířete může odhalit potíže dítěte, ale také pomoci určit jeho dominantní rysy. (Davidov, 2008, s. 43-44)
- **Slunce** – podle Davidov (2008, s. 45-46) je Slunce mužským symbolem. Pokud na obrázku chybí otec, je malován jako slunce nad hlavou ostatních postav, dohlíží na ně, zahřívá je a je silnou autoritou. Pokud dítě otce neakceptuje, kreslí slunce agresivní, někdy dokonce černou barvou. S touto hypotézou bych si dovolila zde polemizovat. Slunce kreslí i ty děti, které vyrůstají bez otce nebo s otcem nemají dobré vztahy. Slunce je většinou žluté, protože žlutá je barvou slunce. Děti předškolního věku kreslí slunce přes horní roh výkresu s naznačenými paprsky. Je to pravděpodobně méně náročné než kreslit kruh celý.
- **Dopravní prostředky** – především auta, vlaky a lodě kreslí děti s oblibou. První auta opět univerzální tvar – podobu dělohy, embrya, prvotní chýše...

Ke kupovitému tvaru jsou připojena kolečka, počet není pro dítě důležitý. Můžeme se setkat s autem s deseti i více koly. Časem se v obrázku objevují dveře s klikou, okénka, blinkry. Užitá transparentnost nám umožňuje vidět např. řidiče držícího volant, cestující v autobuse, zraněného vezoucího se v sanitce. Kresba dopravních prostředků pramení v zájmu o pohyb a v obdivu technických vymožeností dnešní doby (Uždil, 2002, s. 33).

Zpravidla se kresby po obsahové stránce stejně starých kreslířů od sebe neliší. Dítě do kresby vkládá otisk celé své osobnosti. Některé symboly jsou konstantou pro všechny kresby dítěte, když odhlédneme od nahodilostí. A těmito stálými znaky je důležité se zabývat a hodnotit je. Dále bychom se měli soustředit také na věci, které na obrázku chybí. Buď jednotlivosti, nebo celé části obrázku. Absence důležitých atributů kreslených objektů může symbolizovat např. problémy v komunikaci, strach z vynechaného nebo neschopnost specifikovat negativní emoce (Davido, 2008, s 49-51).

2.3 BARVY A JEJICH VÝZNAM

Ve velkém psychologickém slovníku Hartl, Hartlová je pojem barva definován takto: *„Barva, colo(u)r, hue 1. zrakový vjem vyvolaný světlem, tj. elektromagnetickým zářením určité vlnové délky (a frekvence),, která leží ve viditelné části spektra 2. vlastnost zrakového počítka, která umožňuje zjistit rozdíl mezi dvěma ploškami zorného pole, přičemž tento rozdíl má stejnou povahu jako rozdíl vzniklý změnou spektrálního složení světla: barvu prostředí člověk vnímá přednostně, teprve potom přicházejí detaily; vysvětlením barevného vidění se v historii zabývali Spinoza, Newton, Schopenhauer, Young etc.“*

Barva ve skutečnosti není jednou z vlastností předmětu, ale je to výsledek vnímání několika faktorů, tak jak je rozklíčován náš mozek. Výsledná barva, kterou vidíme je závislá také na okolním světle, únavě oka etc. Z psychologického hlediska existují čtyři základní barvy – žlutá, červená, zelená a modrá. Jsou spojeny s lidskou myslí, emocemi a tělem. Více než barevné rozlišení si uvědomujeme rozdílnost tvarů, vzdálenost a světlo. Používání barev v dětské kresbě podtrhuje její atmosféru a význam kreslených objektů. Dítě má spojené barvy s předměty té barvy – zelená je tráva, strom. Modrá je obloha,

žluté je slunce, červené je srdce, pusa. V tomto případě mluvíme o tzv. konstantách, které zůstávají zachovány ve své znakové podobě. Každé dítě má také určité barvy oblíbené, používá je i u objektů, které mají ve skutečnosti jinou barvu. Pokud dítě volí barvy svobodně, je to odrazem jeho stavu mysli, momentálního rozpoložení a v těchto kresbách lze hledat hlubší význam. Zpočátku nemá barva pro dítě velký význam, soustředí se na tvar a velikost, ale s přibývajícím věkem kreslíře má barva větší význam. Uždil ve své publikaci zmiňuje také pojem „barevné slyšení“. Jde o častý jev u dětí, kdy je určitá osoba, činnost, věc či křestní jméno spojováno s nějakou barvou. Toto barevné slyšení je silně zafixováno, zůstává po dobu několika let nezměněno. Výběr a použití barev má svou výpovědní hodnotu, ale ne absolutní. Žádné barvě nelze přisuzovat přesný, jediný a neměnitelný význam. Stejně jako obsah kresby je ovlivněn mnoha faktory tak i samotné použití barev. Absence barev v dětské kresbě symbolizuje citovou prázdnotu, nedostatek podnětů a harmonie ve vývoji.

Podívejme se nyní na psychologické vlastnosti jednotlivých barev:

- **Červená** – má nejdelší vlnovou délku, je silná, zdá se být blíže, než ve skutečnosti je. Vždy upoutá pozornost jako první, povzbuzuje, zvyšuje tepovou frekvenci. Používání červené barvy do 6. roku věku dítěte je naprosto přirozené, později preference červené barvy může poukazovat na sklony k agresivitě a nedostatečnou kontrolu emocí.
- **Modrá**-- je barvou pro jasnou komunikaci, je uklidňující, působí na psychiku, dokáže stimulovat myšlenky a uklidňovat mysl. Patří mezi studené barvy, může působit bezemocionálně. Děti používající modrou barvu se více kontrolují, jsou vyrovnanější, dobře adaptované. Avšak používání výhradně modré barvy může ukazovat na přílišnou sebekontrolu, komplikovanost, nedostatek emocí či pasivitu. Použita na místech, kde bychom ji nečekaly, může působit až bizarně. (modrý strom, obličej, ústa, končetiny...)
- **Zelená** – je barvou rovnováhy, vyrovnanosti, působí harmonicky, láskyplně. V kresbě odráží spíše sociální vztahy, použití je srovnatelné s modrou. Zelenou barvu preferují děti se sociálním cítěním a v kombinaci s červenou ji často používají týrané děti. Může být také projevem stagnace či vyčerpání.

- **Žlutá** – správný tón žluté barvy dovede pozvednout náladu, sebevědomí, vyjadřuje optimismus, přátelství, kreativitu. Dítě ji často používá v kombinaci s červenou. Žlutá je spojována s rozvojem samostatnosti, může naznačovat nepřiměřenou závislost na rodičích či jiné dospělé osobě. Odpor ke žluté barvě může signalizovat strach.
- **Fialová** – je velmi introvertní barvou, je vhodná k meditaci, rozjímání, je barvou uzavřenosti, luxusu, duševního sebevědomí. U malých dětí se s ní setkáme málokdy, je příznakem neklidu. V kombinaci s modrou může značit úzkost. Použití fialové barvy může poukazovat na období obtížné adaptace. Pokud se po jejím boku objeví zelená, jde o víru překonání problému.
- **Hnědá** – je kombinací žluté a červené, avšak s vysokým podílem černé, je to barva spolehlivosti, vážnosti, podpory a trpělivosti. Ale také těžkopádnosti, nedostatku humoru a sofistikovanosti. Použití hnědé barvy odráží špatnou rodinu i sociální adaptabilitu, mnohdy poukazuje na konflikty. Hnědou si volí děti tvrdohlavé a umíněné.
- **Černá** – vytváří ochrannou bariéru, pohlcuje veškerou energii, zahaluje osobnost, je barvou obsahující vlastně všechny barvy. Je nepřítomností světla, nemá žádnou vlnovou délku a převážně působí negativně, hroživě. Na jednu stranu je chladná a úzkostná, na druhou stranu je vznešená a sofistikovaná. V kresbách se objevuje v každém věku. Obzvláště oblíbená je u dětí pubescentních, kteří mají potřebu vynikat a odlišovat se od okolí, skrývat svůj ostych za emoce. Např. undergroundový styl EMO nebo Gothic se vyznačují černou a černo-fialovou barvou. Černá je barvou tajemna a smutku a může poukazovat na prožité trauma nebo na deprese. Na druhé straně může být odrazem spokojeného a naplněného prožívání.
- **Bílá** – je barvou čistou, sterilní, umožňující plně vnímat prostor. Je jasná, sofistikovaná a komplikovaná, vytváří překážky a je nekompromisní. V kombinaci s bílou vypadají ostatní barvy výrazné, křiklavé. Bílou barvou běžně dítě nekreslí, pouze v případě barevného podkladu. Bílá je výrazem tápání, hledání, bázlivosti. Na druhé straně čistoty a nevinu.

- **Šedá** – označována také jako psychologická neutralita a je jedinou barvou, která psychicky neovlivňuje náš stav. Značí upjatost, fádnost, odmítání rozmanitosti života. Nedostatek šedých odstínů je znakem deprese, přemíra však navozuje stagnaci, hibernaci. V kresbě je šedá známkou zatajení vlastní jedinečnosti a odmítání odlišností.
- **Růžová** – je barvou fyzického klidu, lásky, ženskosti a sexuality. Na druhé straně infantilitu, emocionální klaustrofobie a fyzické slabosti. Je odstínem červené, uklidňuje a povzbuzuje. V kresbě zvláště děvčat se vyskytuje v hojné míře, je silnou barvou. Může značit smyslovou přemrštěnost a také stydlivost. Představuje ženský princip a přežití druhu.
- **Oranžová** – je barvou zábavy. Je kombinací červené a žluté a zaměřuje naši mysl na fyzický komfort. Je tvořivá, dobrodružná, může značit chuť do života, chuť riskovat. Příliš mnoho může ale značit lehkomyšlnost, v kombinaci s černou až pocit nedostatku. Je to barva bezpečí, smyslnosti, vášně. Pro dětskou kresbu je barvou výraznou, ale až v závěsu za červenou (Davido, 2008, s. 37-38, Langer ©2015-2019).

Obecně lze shrnout, že teplé a jasné barvy používají vyrovnané a dobře adaptované děti, zatímco barvy ponuré, tmavé se vyskytují na obrázcích dětí nevyrovnaných, mohou také signalizovat smutek, úzkost, odpor. Bledé odstíny mohou značit citově nevyrovnanou osobnost. Není výjimkou, že dítě projde několika „barevnými“ obdobími, běžné je období bez barev, vynechání jedné či více barev, a naopak období velmi pestrých barev.

2.4 TESTY TEMATICKÝCH KRESEB

Pro posouzení úrovně vývoje je dětská kresba využívána pouze v předškolním a mladším školním věku. Kolem 10. roku věku dítě dosahuje vrcholu svých kresebných schopností, po tomto věku již diagnostika kresby nemá kvalitní vypovídající hodnotu. Abychom mohli z kresby vyvodit relevantní úroveň vývoje dítěte, musí být splněny některé základní předpoklady. Pokud u dítěte ještě nedošlo k rozvinutí dílčích funkcí, má to negativní vliv na úroveň kresby. Dítě není schopno splnit požadavky zadání. V tomto případě nelze poukazovat na nesoulad vývoje dítěte, ale může jít o poruchu např. zrakového vnímání, senzomotorické koordinace nebo jemné motoriky (Vágnerová in Říčan, Krejčířová, 2006, s. 409).

U kresebných testů používaných k diagnostice z dětské kresby, můžeme sledovat dva cíle:

1. interpretace využívat ke statistickému srovnání (spolu s vysvětlením autora kresby)
2. pomocí přesného zadání pomoci překonat zábrany a vyjádřit své nejen emoce kresbou (Cognet, 2013, s. 113)

Vágnerová vidí tyto možnosti použití dětské kresby:

- kresba poskytuje informace o celkové vývojové úrovni
- kresba umožňuje zjištění úrovně vývoje jemné motoriky a vizuální percepce
- kresba signalizuje stav emočního prožívání
- kresba je specifickým nástrojem při absenci slovního projevu (Vágnerová in Svoboda, Krejčířová, Vágnerová, 2009, s. 272)

Kresba lidské postavy

Kresba lidské postavy neodmyslitelně patří k počátkům výtvarných činností dítěte. Již od nejútlejšího věku děti kreslí uzavřené tvary, popisující nejprve jako „já“, později s motivací, s podporou dospělých jako „maminka“, „tatínek“. Jedná se o prvek vyskytující se v kresbě dětí všech kultur.

Zkoušku kresby lidské postavy vytvořila F. Goodenoughová v roce 1926. Vycházela z toho, že dětská kresba není konstantní, ale prochází určitým vývojem. Test je určen pro děti

od 3,5 roku do 11 let věku dítěte, nemá časový limit. Každý detail kresby je obodován a výsledek je určen součtem bodů. Bodují se např.: zobrazení hlavy, zobrazen trup, délka trupu je větší než šířka, dva neprůhledné kusy oblečení, proporce chodidel... původních položek je celkem 51. Při hodnocení se používá srovnávací tabulka, kde je přesně uvedeno kolik bodů by mělo získat dítě určitého věku (Cognet, 2013, s. 132-137).

Na Goodenoughovou navazuje test DRAW A PERSON (DAP), jedná se o americkou verzi autora J. A. Naglieriho. Test je určen pro děti ve věku 5-17 let, kresba je časově limitována 10 až 15 minutami. Kritérií pro hodnocení testu je 14 např.: určitá část těla + její provedení, položek v testu je 64. Hodnocení testu je podrobnější, zaměřené kvalitativně (Vágnerová in Říčan 2005, s. 414).

E. F. Hammer sestavil soubor testů, zahrnující test DRAW A PERSON IN THE RAIN. V testu jde o kresbu dvou postav. První je „klasická“ a druhá je totožná s první, ale je v dešti. Deštěm se okolí mění na stresující a kreslíř je schopen zobrazit své pocity bez vlivu obranných mechanismů (Davido, 2008, s. 69).

Další variantou kresby lidské postavy je test Machoverové, dodnes používaný při psychologických vyšetřeních. Zadáním je nakreslit postavu jednoho pohlaví; volba je na dítěti. Poté má nakreslit ještě jednu postavu, tentokrát opačného pohlaví. Test dokáže odhalit afektivní reakce subjektu na roli muže a ženy a na jejich vzájemné vztahy (Cognet, 2013, s. 127-128).

Kresba rodiny

Autorem testu kresba rodiny je považován Daniel Porot, rok 1952. Dítě má k dispozici papír a tužku a je požádáno o nakreslení rodiny. Při testu je potřeba zaznamenávat pořadí kresby členů rodiny a korekce. Analýzou testu je možno zjistit privilegia jednotlivých osob, podle umístění, pořadí a velikosti.

Tento základní test má několik dalších variant, upravených následujícími autory. Test kresby rodiny, jako test osobnosti, sestavil Louis Corman v roce 1964. Zadání tohoto testu je otevřené, umožňuje projekci. Dítě nekreslí realistickou rodinu, ale tu, kterou si představuje. Analýza kresby probíhá ve třech etapách: 1. Popis – dítě popíše nakreslené osoby, určí pohlaví, věk, místo v rodině; 2. citové preference – dítě určí vztah, sympatie

a antipatie k jednotlivým osobám; 3. identifikace – dítě se ztotožní s nakreslenou postavou. Nejsložitější variantou je test C. Jourdan – Ionescuové aj. Lachanceové. Zadáání může být upraveno podle potřeb - kresba rodiny, kresba imaginární rodiny, kresba původní rodiny.... Dítě kreslí na list papíru našíř, výhradně barevnými pastelkami. Nad každou osobu dítě napíše jméno, vztah, pohlaví a věk. Je důležité věnovat pozornost projevům dítěte během testu; adaptabilitu, pozornost, kooperaci. Pro analýzu tohoto testu je navržen následující postup: 1. porovnání nakreslené rodiny s existující, důraz na velikost nebo absenci člena rodiny; 2. určení vývojové úrovně kresby; 3. vymezení globálních aspektů – umístění postav, rozvržení na listu papíru, velikost postav, proporce, typ tahu pastelky, perseveraci, regresivní faktory, symetrii, barvy, výraz postav; 4. důraz na detaily – typ detailů, tělesné detaily, pohlaví, dodatky a doplňky; 5. pozorování klinických aspektů – valorizaci či devalorizaci, identifikaci, uspořádání, vztah mezi postavami (Cognet, 2013, s. 139-144).

Test hvězd a vln

Autorkou testu (Der Sterne-Wellen-Test) je U. Avé-Lallemant, poprvé byl vydán v roce 1979. Je zařazen mezi testy grafického vyjadřování a projekce. Dítě využívá svou představivost a fantazii při kresbě hvězd nad vlnami oceánu. Podmínkou je absolutní pochopení a porozumění pojmu hvězda a vlna. Test je určen dětem starším 3 let, není časově omezen, zpravidla stačí 5-10 minut. Na české poměry byl upraven Kucharskou a Šturmou v 90. letech, ti také vypracovali doporučený hodnotící systém. Jedna škála hodnocení je zaměřena na správnost představy zobrazovaných prvků a dvě škály hodnotí formální způsob zpracování např. provedení čar, využití prostoru, symetričnost, proporce nebo harmonii. Test lze použít také při hodnocení školní zralosti nebo k diagnostice specifických poruch učení (Vágnerová in Říčan, 2006 s. 414-415).

Kresba stromu

Test stromu patří do skupiny kresebných projektivních metod, jehož prostřednictvím lze diagnostikovat některé osobnostní vlastnosti, např. introverzi vs. extroverzi, postoj k okolí i k sobě samému, způsob emočního prožívání. Využitím kresby stromu pro diagnostické účely se zabývalo vícero autorů, nejznámějším je Karel Koch a jeho DER BAUMTEST, z roku

1949. Použití toho testu je vhodné pro děti od 10let, ale může být použit i pro děti mladší. Vždy je ale nutné přihlídnout k vývojovému stadiu kresby dítěte. Kresba stromu se vyvíjí stejně jako kresba lidské postavy. Pokud 3 až 4leté dítě kreslí strom, je složen z čar a uzavřených tvarů, po 5. roce se strom často stává součástí kreslené krajiny. Strom je již vyjádřen složitěji, ale Altman uvádí, že interpretovatelný projektivní obsah má až kresba starších dětí. Dále k hodnocení používá 9 hodnotících kritérií. Mezi nimi se objevuje posouzení kresby jako celku, umístění, velikost, subjektivní dojem, detaily, symbolika detailů nebo také způsob propojení jednotlivých částí stromu. Získané informace z tohoto testu je vhodnější použít jako podklad tvorby hypotéz, které následně ověříme dalšími testy (Vágnerová in Svoboda, 2009, s. 294-299).

Z pozorování žáků prvních tříd a jejich kreseb stromů k svátku matek, vychází TEST TŘÍ STROMŮ, Portugalce Corboza. Většina dětí spontánně nakreslila stromy tři, při čemž se dalo vyzporovat do jednoho stromu vlastní vtisknutí. Další dva stromy symbolizovaly nejbližší členy rodiny. Tyto informace si Corboz ověřil rozhovorem s autory kreseb. Údajně je tento test velmi citlivý a dokáže identifikovat intrafamiliární vztahy v rodině. V našich podmínkách se běžně nevyužívá (Vágnerová in Svoboda, 2009, s. 300).

Kresba dámy – Fayův test

Již v roce 1924 doktor Fay poprvé publikovat test KRESBA DÁMY. Na původní test svou prací navázalo několik vědců, i přes to má tento test své specifické místo a stále se vyučuje např. na univerzitě Paris Descartes.

„Tento test umožňuje prozkoumat pozornost, paměť, imaginaci, úsudek a v důsledku toho má větší přínos než většina kolektivních testů. Umožňuje také, zvláště když ho aplikujeme individuálně, odhalit různé charakterové zvláštnosti“ (Fay, 1933 cit Cognet, 2013, s. 173).

Zadání testu spočívá v napsání věty: „Paní se prochází a prší“ a následné kresbě. V zadání je 5 elementů: 1. žena – sukně, účes, 2. prochází se – nakročené nohy, pes na vodítku... 3. prostředí, 4. prší – znázornění deště, mrholení..., 5. žena se nějak kryje před deštěm. U testu se hodnotí splnění zadání a dynamika kresby. Často se tento test používá jako projektivní, s přesným zadáním. Detaily kresby vymezují jedinečnost kreslíře.

D 10 – Jean Le Men

Test D 10 spočívá v zadání kresby krajiny s 10 prvky. Autorem je Jean Le Men, test byl vytvořen v období po 2. světové válce a byl používán k diagnostikování mladých, kteří prožili válečné hrůzy ve Španělsku. Spodní hranice pro použití je 7. rok věku dítěte. V zadání, které testovaný dostane napsané, aby se kdykoli k němu mohl vrátit, jsou tyto součásti: Nakreslit krajinu s mužem, cestou, ženou, horami, chlapcem, domem, dívkou, řekou, zvířetem a autem. K těmto povinným prvkům je možno přidat cokoli dalšího. Autor nabízí čtyři body pro analýzu výsledků testu: 1. Strukturování krajiny v ploše, 2. zkoumání grafomotoriky, 3. zkoumání dynamiky, zvláště osob, 4. zkoumání zadaných prvků, případně absence některého z nich. Vzhledem k velmi přesnému zadání tohoto testu, je vhodný pro období puberty a počátek adolescence, umožňuje se vyhnout inhibici, která je v tomto období předpokládána (Cognet, 2013, s. 181-188).

AT 9 – Yves Durand

Z formálního hlediska je tento test podobný testu předešlému. Zadání je také obdobné, vytvořit obrázek s 9 atributy. Yves Durand v tomto případě pracuje s fantazií podle dělení G. Duranda na heroickou, mystickou a syntetickou. Od toho se odvíjí i zadání: nakreslit obrázek s pádem, mečem, útočištěm, požírajícím monstrem, něčím cyklickým, postavou, vodou, zvířetem a ohněm. Kresbou obrázku test nekončí, testovaný, nejčastěji dospívající, má za úkol napsat příběh, který se týká obrázku. Při hodnocení se kresba zařadí do kategorie heroická nebo mystická. Každá tato skupina má další čtyři kategorie v rozmezí výhradně monopolární orientací a bipolárním vyvažováním. Dále se interpretují různé složky, podle významu (Cognet 2013, s. 188-190).

Kresba imaginárního města – Raphaël Djan

Tento test byl velmi úspěšný, pokud jej praktikoval sám autor, Raphaël Djan. Dosahoval vynikajících výsledků, během krátké chvíle byl schopen vytvořit řadu hypotéz, které si mohl hned ověřit. Pracoval s dospívajícími, ale test používal i u dospělých. Například při výběru kandidátů do přípravy na vysokou školu v Marseille, nebo u odvolacího soudu

při vytváření znaleckých posudků. Zadáním testu je nakreslit plán města z ptačí perspektivy, kde by chtěl testovaný bydlet (Cognet 2013, s. 190-194).

Test obkreslování

Původně byl tento test zařazen do souboru zkoušek pro diagnostiku lehké mozkové dysfunkce. A to již v roce 1957, kdy jej vytvořil Z. Matějček. Dodnes je používán v klinické praxi i v poradenství. Lze jej použít pro vyšetření předškolních žáků či žáků mladšího školního věku ke zjištění nedostatků vývojové úrovně senzomotorických dovedností. Základem testu je obkreslení 12 zadaných předloh geometrických tvarů různé složitosti. Lze jej použít u dětí ve věku 5 až 13 let, při hodnocení není přihlédnuto k odlišnostem mezi chlapci a dívkami (Vágnerová in Svoboda, Krejčířová, Vágnerová, 2009, s. 282-283).

Bender – gestalt test

Tento test je klasickou testovací metodou klinické psychodiagnostiky. Zachycuje vývojovou úroveň dítěte, podle míry dokonalosti reprodukce tvaru a jeho členitosti. Test tvoří 8 komplexních různě diferencovaných obrazců. Vytvořila jej v roce 1948 Lauretta Benderová, která vycházela z gestaltistické školy. Podle tohoto pojetí je proces vnímání směřován od jednoduchých nečleněných prvků ke složitějším. Kritériem hodnocení není jen dokonalost obrazu dané předlohy, ale také umístění v prostoru a vzájemná poloha kreslených objektů. Test je vhodný pro vyšetření školní zralosti, při podezření na nerovnoměrný vývoj CNS (ADHD, SPUCH), (Vágnerová in Svoboda, Krejčířová, Vágnerová, 2009, s. 283-285).

2.5 VÝVOJ DĚTSKÉ KRESBY LIDSKÉ POSTAVY

Vývoj kresby lidské postavy má svůj typický průběh v závislosti na věku dítěte, jeho schopnosti vnímání a zobrazení reality, na zralosti, na vývoji hrubé i jemné motoriky. Již umístění postavy v prostoru a její velikost prozrazují mnohé. Drobná rachitická postava může poukazovat na nízké sebevědomí kreslíře, bývá projevem úzkosti, strachu nebo

méněcennosti. Postava velká, robustní může značit pocit nadřazenosti, vysokého sebevědomí, sebestřednosti až ke sklonu k agresivitě či manipulaci. Kresba s chybným, nedostatečným napojením částí těla většinou poukazuje na problémy s vlastním pojetím těla kreslíře. Chybějící části postavy značí emoční obtíže a problémy v sebepojetí.

První obraz lidské postavy má své počátky již v kresbách oválných forem, kdy obrys hlavy je uzavřeným tvarem významového pole oddělující okolí. Stádium hlavonožců, jak jsou tyto „embrya“ s řasovitými a třásňovitými čarami nazývány, je poměrně dlouhým obdobím v kresbě dítěte. Objevuje se okolo třetího roku věku. Hlavonožec je zásadně zobrazen „en face“ a při své jednoduchosti dokáže mít i určitý výraz. Na hlavě bývají zřetelné oči, dva téměř uzavřené ovály, čáry značící ústa a nos. Z hlavy jsou vedeny různě dlouhé čáry, představující končetiny. Horní se postupem času větví do prstů, dolní mohou být zahnuté, jako chodidla. Prostor mezi nohama je prázdný, postupně dochází k jeho uzavření či vyplnění prostoru např. pupíkem, knoflíky. Trup je poslední částí těla, kterou dítě postavě kreslí. Hlava, která má stěžejní význam, je velká, dominantní, trup se zvětšuje až s propracovaností kresby. Vznikne přidáním dalšího oválu. Postava zprvu nemá většinou krk a uši, počet prstů je nahodilý. Naopak hlava nebývá holá, čarami jsou znázorněny vlasy či jednoduchá pokrývka hlavy. Toto stádium je nazýváno stádiem subjektivně fantazijního zpracování. Takto kreslí postavy děti čtyř až pětileté. Postavy jsou typické svými detaily, množstvím knoflíků a také transparentností. Na kresbě jsou zachyceny pro dítě důležité, ale realisticky nelogické prvky. Kresba postavy předškolního dítěte se již přibližuje realitě lidské postavy, mluvíme o stádiu realistického zobrazení. Nastupuje fáze konkrétního logického myšlení spojená s rozvojem jemné motoriky a rozlišovací schopnosti zrakového vnímání. V tomto období se objevují postavy v pohybu a postavy kreslené z profilu. Není ojedinělé ztvárnění kombinací pohledu zředu i z profilu tzv. smíšený profil. Po desátém roku věku nastává období stagnace a preference schematického zobrazení. Od postavy proporcionální, realistické, s detaily, s oblečením se starší děti ubírají cestou redukce detailů a zjednodušením, někdy až minimalizací postavy. Puberta je obdobím ztrácení spontánnosti, kreslením naučených tvarů, stereotypu. Kreslení přestává být pro pubescenty zajímavé, a tudíž kresba tohoto období již nemá vypovídající hodnotu o úrovni rozumových schopností (Říčan, Krejčířová 2006 s. 409-412, Uždil 2002, s. 22-30, Uždil 1974, s. 101-104).

2.6 VYUŽITÍ DĚTSKÉ KRESBY PRO PRÁCI UČITELE NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Učitel má pro svou práci k získávání informací o žácích mnoho dostupných metod. Nejznámější a nejfrekventovanější metodou je pozorování. Učitel žáky pozoruje soustavně, plánovitě a s určitou systematičností. Výsledky pozorování neustále posuzuje, hodnotí a vhodně interpretuje (Ferjenčík 2000, s. 151-170). Na pozorování navazuje další metoda a tou je rozhovor. Rozhovor je na rozdíl od pozorování zprostředkovaný a vysoce interaktivní proces. Jak uvádí Říčan, umění rozhovoru je technika, které je potřeba se učit. Získaná informace je často zakódovaná, přenos bývá deformován či narušen vlivem šumů při přenosu. Při rozhovoru hraje velkou roli také nonverbální komunikace. Z té se často dozvíme více než z obsahu slov, vlastního sdělení (Říčan, Krejčířová 2006 s. 323-332, Ferjenčík 2000, s. 171-174). Rozhovor může mít hlavní nebo doplňkovou funkci. Učitel by měl vést rozhovor v přátelské atmosféře, získat si důvěru žáka a se získanými informacemi nakládat velmi obezřetně. Musí vždy brát zřetel na to, že výpovědní hodnota může být zkreslena záměrným sdělením některých informací, nedostatečnou výřečností a také momentálním emocionálním stavem. Dítě ovšem často nedokáže slovy smysluplně vyjádřit svůj postoj, pocity a zde hraje svou nedocenitelnou roli právě dětská kresba. V přirozeném projevu se odráží vše, co nelze jiným způsobem vyjádřit. Učitel by měl svým citlivým přístupem a vnímáním každého detailu kresby dokázat rozpoznat, na základě svých teoretických znalostí a zkušeností, pravý význam kresebných prvků. Whitney-Peterson, Hardin ve své publikaci zformulovali hlavní výhody při využití dětských kreseb:

- kresba umožňuje vylíčit prožitek pro dítě přirozeným vyhovujícím způsobem, proto je zajímavější než rozhovor
- na základě odborných prací dokazují, že děti cítí nevědomou potřebu znovu si odehrát prožité trauma, umělecká forma a hra jsou nejlepšími a nejzdravějšími způsoby
- kresba uvolňuje napětí, nežádoucí energie je směřována k soustředění na výtvarné dílo
- dítě díky znovuprožití situace získá i jiný pohled na věc, může dojít k rozklíčování dříve nepochopených informací
- kresba je trvalá, lze ji využít opakovaně, například ke skupinovému rozboru (Whitney-Peterson, Hardin 2002, s. 15-18)

3 ANALÝZA KRESEB ŽÁKŮ NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY

3.1 CÍL, POSTUP A POUŽITÉ METODY

Cílem praktické části diplomové práce je rozbor dětských kreseb v komparaci s celkovou charakteristikou osobnosti, školním prospěchem a vzorkem písma. U vybraných žáků je ukázka vývoje kresby postavy člověka v návaznosti na vývojová období v rozmezí cca 3 – 11let. Sběr kreseb probíhal v letech 2011 až 2019. Pro účely práce jsem si vybrala vzorek 10 dětí, u nichž lze v kresbě pozorovat proměnu v daném časovém období.

V průběhu několika let měly vždy za úkol nakreslit maminku. Kresbu rodiny, začarované rodiny, stromu a psaní textu jsme neopakovali.

Základní metodou pro uvedení kresby byl rozhovor s dětmi, žáky, kterému předcházelo jejich pozorování. Kresby z doby předškolního věku jsem získala od učitelky MŠ, která vede dětem jejich portfolia. Jelikož MŠ a ZŠ, ve které učím, je jeden právní subjekt, spolupráce a předávání informací mezi všemi pedagogy je na denním pořádku. Pro získání vzorků jsem použila projektivní metody „kresba postavy“, „kresba rodiny“, „kresba začarované rodiny“, „kresba stromu“. K těmto zadáním dostali žáci podrobné instrukce.

- Kresba postavy – žáci již v předškolním věku kreslili maminku, tak jsem v tomto zadání pokračovala i dále

Pomůcky: papír A4, barevné pastelky neomezených odstínů, guma, tužka

- Kresba rodiny – žáci si zvolili situaci, ve které sami chtěli rodinu nakreslit, důležité bylo pořadí kreslení jejích členů, umístění, velikost, barevné provedení

Pomůcky: čtvrtka A4, barevné pastelky neomezených odstínů, guma, tužka

- Kresba začarované rodiny – žáci si měli představit, že mají kouzelnou hůlku Harryho Pottera a všechny členy rodiny začarovali do různých symbolů, které je nějakým způsobem charakterizují

Pomůcky: papír A4, barevné pastelky neomezených odstínů, guma, tužka

- Kresba stromu – žáci dostaly za úkol nakreslit strom, nejlépe ne jehličnatý

Pomůcky: papír A5, barevné pastelky neomezených odstínů, guma, tužka

- Psaní textu – žáci měli napsat krátký text o mamince

Pomůcky: papír A5 (bez linek), pero

Kresby školního věku a psaní textu jsem realizovala sama, při hodinách výtvarné výchovy. Pracuji na malotřídní škole, hodiny výtvarné výchovy jsou spojené pro všech pět ročníků. Celkový počet žáků nepřevyšuje 18. Při práci dětí jsem pozorovala postup a plynulost kresby, úchop kresebného náčiní, četnost gumování, pořadí kreslených objektů a zaujetí činností.

3.2 KRITÉRIA POSUZOVÁNÍ KRESEB

K hodnocení kresby jsem využila kritéria, která uvádí Vágnerová (2017) + celkový subjektivní dojem z kresby:

- celkový dojem z kresby
- způsob využití plochy papíru
- způsob vedení čar, stínování, škrtnání a gumování
- způsob provedení kresby
- chybění či nestandardní provedení detailů objektů

Celkový dojem z kresby – zde jsem se zaměřila na emocionalitu, celkové zpracování, barevnost a výrazné rysy kresby.

Způsob využití plochy papíru – umístění objektů v ploše, jejich uspořádání, prázdná místa mohou vyjadřovat osobní postoj ke kresleným symbolům.

Způsob vedení čar, stínování, škrtnání a gumování – silné čáry mohou poukazovat na nedostatečný vývoj jemné motoriky, problémy s koordinací ruky a oka či značit vyšší úroveň napětí. Naopak slabé, přerušované nebo napojované čáry mohou být projevem strachu, nejistoty. Také roztřesené čáry mohou být projevem úzkosti nebo strachu ze selhání, ale také projevem přepečlivělosti.

Způsob provedení kresby – větší velikost kreslených objektů může značit do jisté míry manuální neobratnost, ale také důraz na kreslený objekt či přání nebo také nadřazenost.

Malé kresby jsou většinou odrazem nízkého sebevědomí, submisivity, nejistoty nebo také strachu či úzkosti. Absence spojitosti částí celku může znamenat problém dané „nedostatečné“ oblasti. U dětí předškolního věku je však běžným vývojovým stupněm. Nevyváženost proporcí se s věkem žáků upravuje, nápadná je u kresby postavy s velkou hlavou a malým trupem. Často dochází k absenci částí těla z důvodu nedostatečnosti kresebné plochy, a to je dáno špatným odhadem dětí před začátkem kreslení. Není výjimkou kresba s asymetrickým zobrazením párových částí těla, častěji se vyskytující u chlapců než u děvčat. Důvodem je pomalejší proces zrání v oblasti senzomotorické koordinace.

Chybění či nestandardní provedení objektů – pokud v kresbě chybí důležité detaily či jsou nějakým způsobem zdeformované, může tím kreslíř poukazovat na problémovou oblast. Chybějící oči – tento jev se zpravidla v kresbách dětí nevyskytuje, spíše je na oči kladen důraz. Chybějící panenky mohou značit neschopnost kontaktu s okolím, velmi detailně zpracované oči mohou být projevem vyšší emoční vzrušivosti. Absence úst může poukazovat na problémy komunikace s okolím, ale také vztahu s matkou. Otevřená ústa jsou výrazem agrese a jazyk v ústech může naznačovat nevyřešené sexuální problémy. Postavy bez uší mohou značit problémy se slyšením, ale také nedostatek naslouchání. Stejně tak i nakreslené uši obrovské. Chybějící ruce mohou značit pocit bezmocnosti, neschopnosti něčeho dosáhnout, ale také sociální nebo sexuální problémy. Pokud je kreslená postava bez nohou, chodidel či nakreslena s krátkýma křehkýma nohama, většinou jde o pocit nedostatečné zakotvenosti, opory, stability. (Vágnerová 2017, s. 97-113)

3.3 KAZUISTIKY

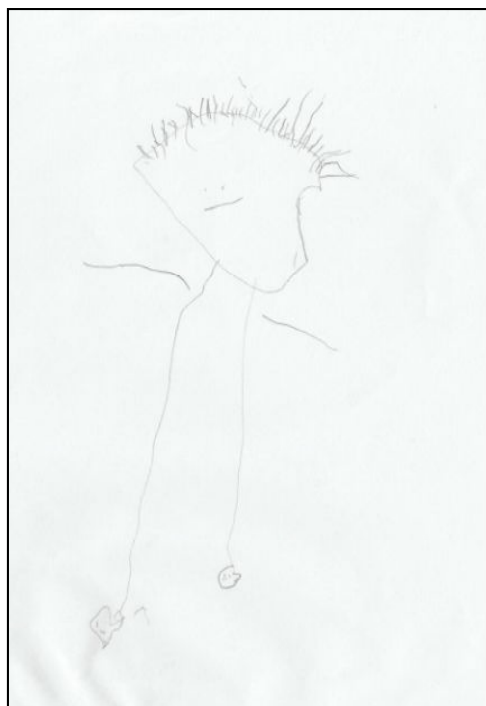
Pro svou práci jsem si vybrala vzorek prací 10dětí, jejichž jména jsem v souladu se zákonem č. 110/2019 Sb. o zpracování osobních údajů a nařízením EU2016/679 změnila. Použity jsou kopie originálů žákovských prací. V kazuistice každého žáka je popsána stručná charakteristika, rodinné prostředí a školní prospěch. V dalších podkapitolách jsou popsány a komentovány jednotlivé kresby podle tématu.

3.3.1 ZDENKA

Zdenka 10let, je dívka drobné křehké postavy s vysokou mírou emocionalit a empatie. Přes svůj nízký věk dokáže řešit problémy běžného rutinního života nadměru efektivně a prakticky. To je dáno výchovou v neúplné rodině a sklonem matky k alkoholismu. Zdenka žije s matkou a starší sestrou, dva další sourozenci již nežijí ve společné domácnosti. Zdenička je velmi aktivní, výřečná snadno se přizpůsobuje novým podmínkám. V oblasti vzdělávání má problémy ve všech předmětech, nedosahuje ani průměru. Do školy se připravuje sama, podle svých možností a schopností. Jsou u ní patrné projevy poruchy s impulzivitou, aktivitou a soustředěním. Preferuje mluvený projev před psaným, na neúspěch reaguje s pokorou. Je velmi přátelská, kamarádká, v kolektivu, jak dívek, tak i chlapců, oblíbená. Má neustále dobrou náladu, zřídka pláče. Vyhledává tělesný kontakt, pohlázení, obětí, za něž je vděčná.

Obrázek 1-Kresba postavy, Zdenka 2,5roku

Obrázek 2-Kresba postavy, Zdenka 4 roky.

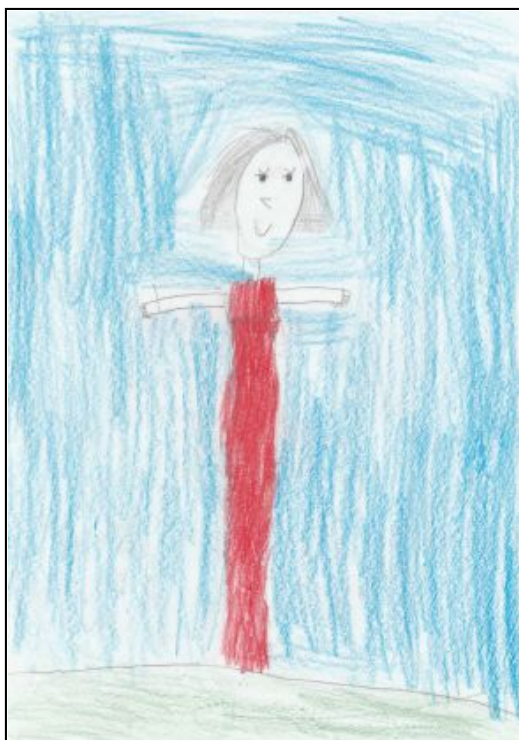
Obrázek 3-Kresba postavy, Zdenka 4,5 roku.

Obrázek 4-Kresba postavy, Zdenka 6 let

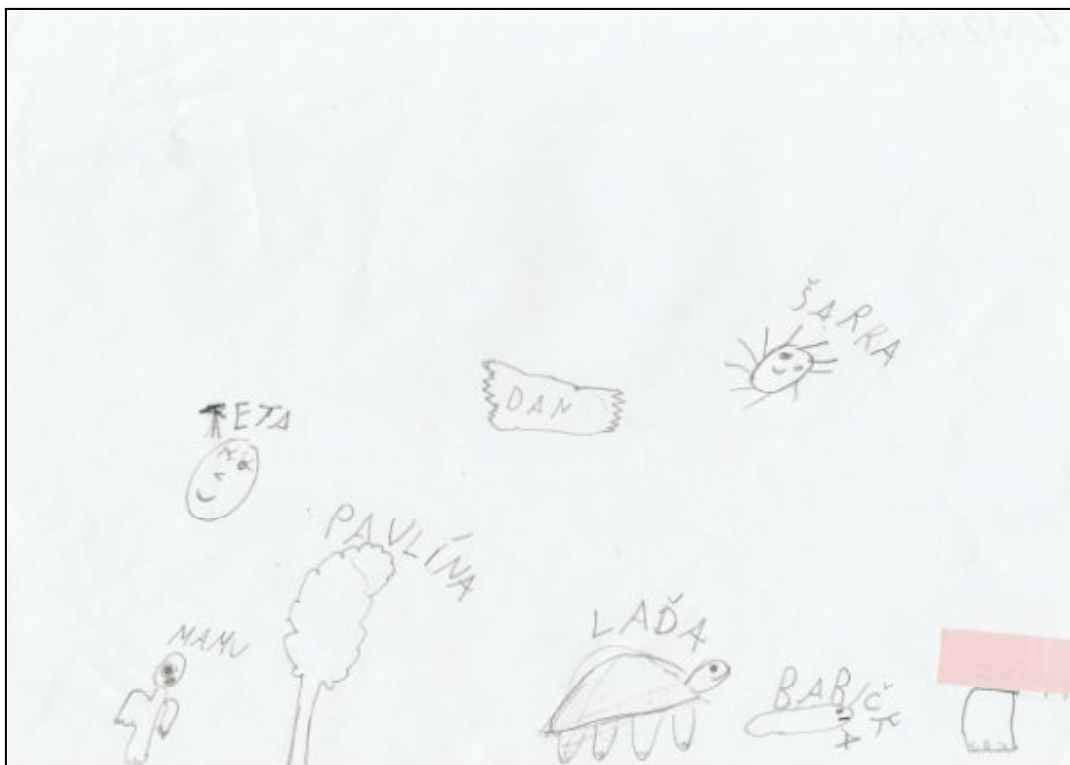

Obrázek 5-Kresba postavy, Zdenka 7 let

Obrázek 6-Kresba postavy, Zdenka 8 let

Z vývoje kresby postavy je patrné, že Zdenka pochází z podnětně chudého prostředí. Prvotní kresba označena jako „maminka“ je souborem nesourodých čar, různého směru a intenzity. Je zřejmé, že dívka začala pracovat s kresebným náčiním až po nástupu do mateřské školy. Kresba ze 4. roku je typickým „hlavonožcem“. Již mezi kresbou ve 4 a 4,5 roku je znatelný rozdíl, kdy druhá z těchto kreseb je jistější, prostor mezi dolními končetinami je vyplněn břískem či pupíkem. Na horních končetinách jsou znatelné prsty, ještě ne správného počtu. Vlasy na hlavě jsou strohé, rovné, nepoukazují na narcistické sklony Zdenky. Při porovnání kreseb z 6. a 7. roku můžeme vidět opět posun v jistotě úchopu tužky, linie čar se napřímila, došlo k změně v poměru velikosti hlavy a trupu. Na hlavě kresby 7. roku jsou uši a oči s řasami. Trup je pokryt detaily, řadou knoflíků a dvěma kapsičkami, což symbolizuje oblečení postavy. Na pažích jsou přímo nakresleny prsty, již ve správném počtu. Poslední kresba maminky z 8. roku věku je velmi strohá, bez detailů na těle, trup je vyjádřen malým obdélníkem a nohy tušíme ukryté pod dlouhými přiléhavými šaty, které končí zároveň se základnou. Obličej je nesouměrný, zde Zdenka gumovala, s výrazně zamračenýma očima a špičatým nosem. Maminka se usmívá a mračí zároveň. Tento jev může symbolizovat rozporuplné vnímání osoby. Pozadí je fádňí, opět bez detailu, vykresleno pouze modrou barvou.

Obrázek 7-Začarovaná rodina, Zdenka

Pro kresbu začarované rodiny si Zdenka zvolila kresbu tužkou, i když měla k dispozici barevné pastelky. Všechny symboly jsou nakresleny v dolní části kresby, jsou malé a nepropracované. Sama sebe nakreslila dívka jako smart mobilní telefon, protože by si ho moc přála. Směrem k ní je otočena babička, znázorněná jako žízala a za ní strýc, matčin bratr. Zřejmě k nim má Zdenka dobrý vztah, jsou ji nápomocni, když potřebuje. Strýc je znázorněn jako želva, několikrát gumovaný a překreslovaný. Matka je znázorněna jako pták s jedním velikým okem. Vypadá smutně, až strašidelně. Vedle matky je nakreslena starší sestra, která se o Zdeničku často stará. Ve střední části kresby jsou ostatní členové rodiny, dvě tety a jeden strýc. Tito příbuzní navštěvují rodinu a nosí Zdence dárky.

3.3.2 TIMEA

Timea 9let, pochází z dvojvaječných dvojčat. Má sestru, dvojče s vrozenými zdravotními problémy. Jejich vztah je velmi hezký. Timea je z úplné rodiny s odlišným mateřským jazykem, do svých 6let nemluvila vůbec česky. U dívky je zřetelný autoritativní vliv otce,

pracovní vytíženost obou rodičů má vliv na omezenou škálu podnětů v rodinném prostředí pro harmonický vývoj. Dívky většinu času tráví pouze spolu, obklopeny statickými hračkami. Mateřskou školu navštěvovala velmi sporadicky, téměř vůbec. Česky začala mluvit až po nástupu do prvního ročníku základní školy. Timea má problémy s pochopením učiva, což je z velké části zapříčiněno řečovou bariérou, ale také omezením rozvoje intelektových schopností. Velmi těžce nese neúspěch. Při sebemenším problému se uzavírá do sebe a přestává reagovat na okolí. Je velmi fixována na sestru, s ní ale vnitřně bojuje o přízeň matky.

Obrázek 8-Kresba postavy, Timea 4 roky

Obrázek 9-Kresba postavy, Timea 7let

Obrázek 10-Kresba postavy, Timea 9 let

První kresba Timei je ze 4. roku jejího věku. Jedná se o kresbu hlavonožce s nepřípojenými čarami znázorňující horní i dolní končetiny. Ty jsou v dolní části kresby spojeny čarou, která může oddělovat trup a nohy. Hlavonožec má ustrašený výraz, chybí nos i vlasy. Na pozadí je znázorněna tráva v podobě malých krátkých čar. Celkově kresba nepůsobí harmonicky. Před nástupem do mateřské školy nebyla u Timei rozvíjena jemná motorika, nekreslila, neskládala, nestříhala. Při kresbě v 7 letech maminku několikrát vygumovala, než se rozhodla, kam jí umístí. Kresba má nápadné rysy v obličeji, oči s řasami, výrazné červené tváře, v usmívající se puse jsou vidět zuby. Nos je maličký, nenápadný. Pod dlouhými vlasy jsou vidět dost velké uši s náušnicemi. Maminka má oblečený korzet, symbol ženskosti až vyzývavosti, nesprávně napojené paže a pod sukní jsou zřetelné nohy (transparentnost). Postava je nakloněna, tomu je přizpůsobena základna s trávou. Od této kresby se kresba 9. roku výrazně liší. Maminka je znázorněna velká, třetinu kresby tvoří hlava, která je tvořena písmenem U. Opět s velkýma ušima s náušnicemi. Na celé postavě jsou nápadné propracované zdobné detaily, mašle ve vlasech, visací náušnice se srdíčky, rtěnka, šněrování a brož na šatech s odhalenými rameny. Opět symbol ženskosti, smyslnosti. Paže jsou nesprávně napojeny na trup, na jedné ruce je méně prstů.

Šaty splývají až k dolnímu okraji papíru, místo na nohy, boty již není. K tomu mohlo dojít nesprávným odhadem velikosti kresby nebo ulehčením si kresby.

Obrázek 11-Rodina, Timea

Rodinu Timea zachytila v domácím prostředí, nápadné jsou nedokreslené vlasy v horní části hlavy u všech ženských postav. Na obrázku je otec s nářadím v ruce, matka v kuchyni u sporáku a Timea se sestrou si hrají na zemi. Na stěně visí hodiny a z horního okraje papíru lustr. Maminka byla původně nakreslena nad sporákem, vznášela se, než ji Timi překreslila do stejné výšky. Zvláštností je, že otec doma nic nespravuje, ale Timea si myslí, že by měl. Klečící dívky jsou nakresleny ve smíšeném profilu. Opět jsou na obrázku drobné detaily, srdíčka na řetízkách, matky sukně, nádobí, obraz na zdi. Proporce všech postav jsou v nepoměru.

Obrázek 12-Začarovaná rodina, Timea

Timea začarovala sebe a maminku do srdíček se stejným výrazem. Maminka je pro Timi velkým vzorem, i když v rodině dominuje otec, nakreslený jako strom. Malý, ale v horní části obrázku. Sestru, dvojče nakreslila jako motýla, nejprve vedle, po vygumování nad matku. Timea se sestrou vnitřně bojuje o její přízeň a pozornost, někdy by si přála, aby sestra „uletěla“. U všech objektů se objevuje fyziognomismus. Kresba je ztvárněna tužkou, i přes možnost použít barevnou škálu pastelek.

Obrázek 13-Strom, Timea

Timea se rozhodla pro kresbu stromu na šířku papíru. Kresba je bez nápadných rysů, nedbalá, i přes dostatek času nepropracovaná. Koruna je vybarvena dvěma odstíny zelené, bez znázornění větví či listů. Obrázku chybí kořeny. Timea nebyla kresbou vůbec zaujata, zadání splnila, bez snahy o detailní kresbu. Stejně jako tato kresba stromu by dívka zřejmě potřebovala více aktivní starostlivosti.

Obrázek 14-Písmo, Timea

Všichni žáci dostali za úkol napsat krátký text související s maminkou. Nelinkovaný list papíru si mohli otočit, jak chtěli, použít pravítko, „lenocha“... Timea psala na výšku, bez dopomoci. Nejprve popsala 5 řádků o společné cestě domů s matkou, pak vše vygumovala a napsala jen jednu větu. Text doplnila srdíčkem a usměvavým smajlíkem. Písmo je velké, na nízký věk dívky poměrně rozvolněné. I když písmena nemají správný tvar, jsou dobře čitelná.

3.3.3 ADRIANA

Adriana 9let, je sestrou, dvojčetem Timei. Je o hlavu menší než sestra i přes to, že je starší. Narodila se s nesprávným uspořádáním vnitřních orgánů, od narození podstoupila již několik operací. Také operaci odstranění 6. prstů na rukou. Stejně jako Timi, má problémy hovořit česky navíc má blok mluvit, pokud si není 100% jista správností vyslovovaného slova. Je introvertní a nedůvěřivá, v případě neúspěchu plačtivá. Také se jako sestra okamžitě uzavírá do sebe a přestává komunikovat. V oblasti rozumově intelektových schopností nezaostává za svými vrstevníky. Adriana se příliš nezapojuje

do aktivit ve třídě, raději je tichým pozorovatelem. Z kolektivu žáků ale není vyčleněna, je kamarádká, milá a vždy ochotna pomoci.

Obrázek 15-Kresba postavy, Adriana 7 let

Obrázek 16-Kresba postavy, Adriana 9let

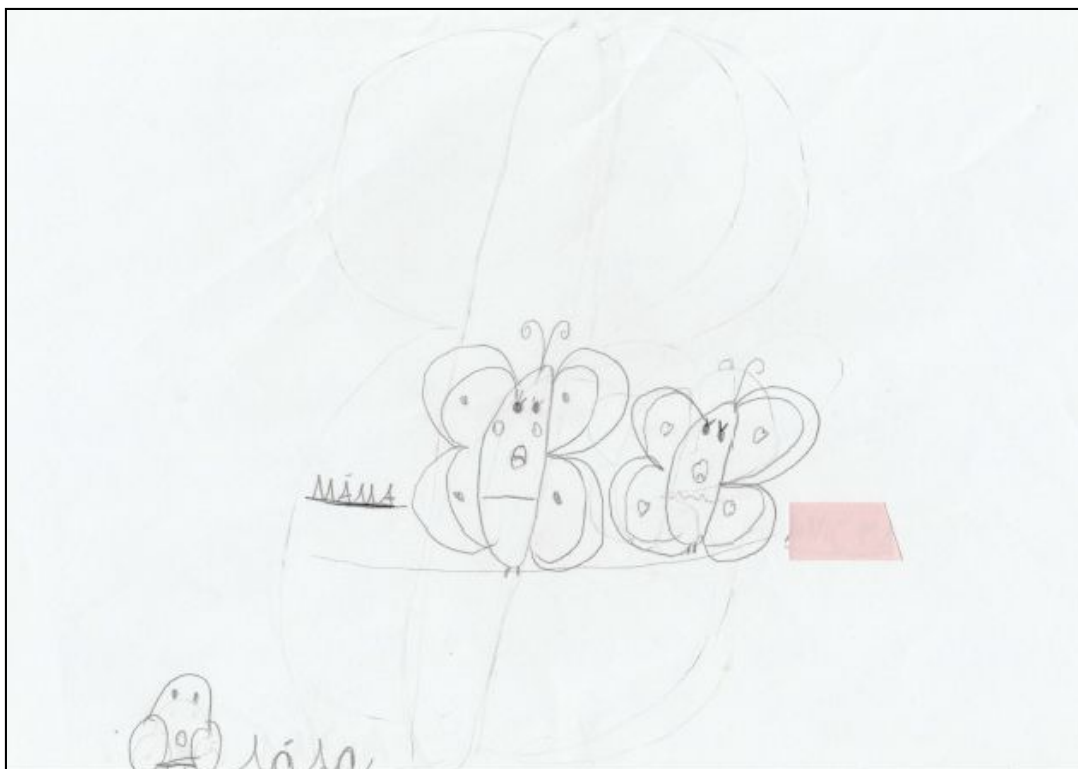
Adrianka nerada kreslí. Primární příčinu vidím v její šestiprstosti, odstraněné v předškolním věku. Prsty má velmi malé, nevyvinuté, s nesprávným úchopem kreslicího náčiní. Starostlivost, hýčkáni a nedostatek podnětů k tvůrčím činnostem ze strany rodičů také přispělo k dívčině postoji v kresbě. Všechny obrázky schovává před ostatními, i přes pochvaly, povzbuzování a motivaci k další práci. Postava maminky kreslená v 7 letech je proporčně nevyvážená, s velmi krátkým hranatým trupem, nesprávně napojenými pažemi. Prsty jsou kresleny přímo na paži v nesprávném počtu. Postava je vychýlena z osy, je ukotvena na základnu. Nechybí nohy. I když kresbě věnovala dostatek času, obrázek působí velmi nejistě, slabé čáry podtrhují tento dojem. V případě motýlků a kytiček umístěných kolem postavy tento se tento dojem vytrácí. Motivy jsou zautomatizované, objevují se téměř na všech kresbách dívky. V horní části obrázku je dvojbarevné slunce,

které může značit mužský element v životě Adriany. Kresbě s 9. roku věku chybí spodní část těla, sukni Adrianka vygumovala. Naopak hlava matky je velmi velká, s nápadně málo vlasy, oči jsou nakresleny „panenkovsky“, ústa velmi úzká. Nechybí náušnice a perličky na vrchní části oblečení. Pozadí dívka vůbec nevěnovala pozornost. Na první pohled kresba působí křehce stejně jako její autorka, drobné jemné rysy jsou odrazem její introverze a nejistoty.

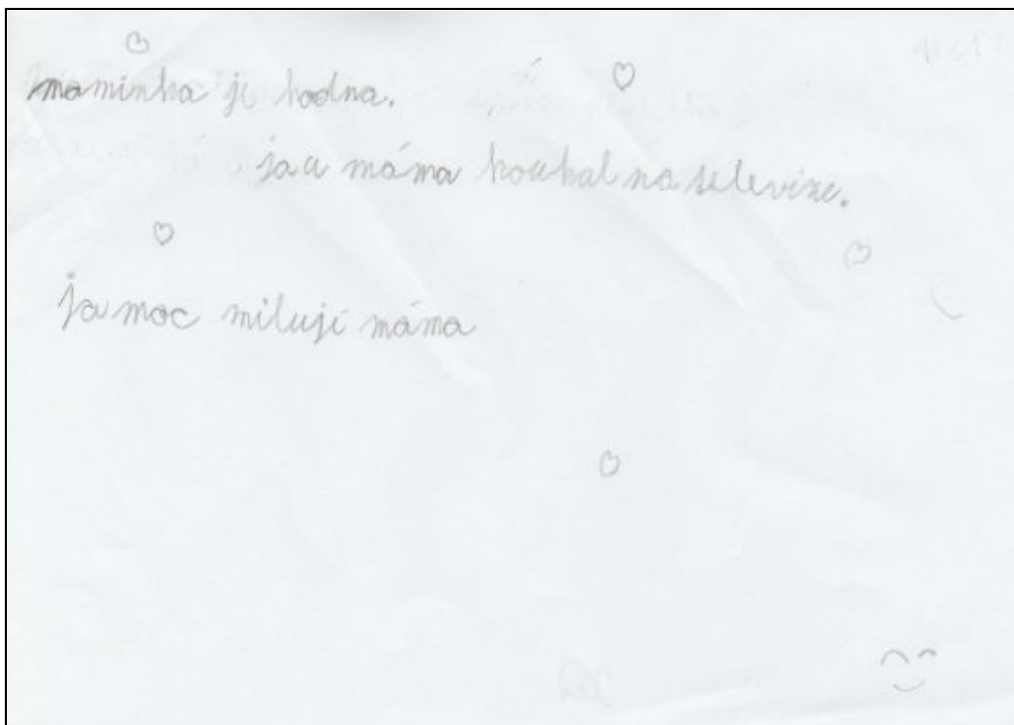
Obrázek 17-Rodina, Adriana

Rodina na obrázku Adriany je kompletní. Jako prvního kreslila otce, kterého nejdříve vygumovala a nakreslila ho níž. Tři postavy vedle představují matku, Adrianu a její sestru Timeu. Označení však několikrát změnila. Nejprve byla nejbližší k otci matka, potom své rozhodnutí změnila a řekla, že je to Adriana. Všechny postavy na obrázku jsou strnulé, mají na hlavě vánoční čepičky, i když je léto. Vlasy již nechtěla dokreslit, stačil jen jejich obrys, všem postavám chybí nos, falický symbol. Za kopec, který gumováním zvyšovala, zapadá slunce. V oblacích poletují ptáci, nakresleni schematicky. Opět nechybí detaily v podobě kabelky, květiny v květináči, vzoru na šatech.

Obrázek 18-Začarovaná rodina, Adriana

Adrianka při kresbě nepoužila barevné pastelky, ale pouze tužku. Nejprve nakreslila velkého motýla přes celý papír, kterého vygumovala. Měla to být maminka. Potom nakreslila motýly dva. Jeden představuje matku a druhý dívku. Ani jedna se neusmívá, naopak Adrianka má vyděšený výraz s otevřenou pusou a jazykem. Tento symbol může být projevem skryté agrese. Otec je nakreslen v podobě malého ptáčka na spodním okraji papíru. Sestru, dvojče Adrianka vůbec nenakreslila, na otázku proč tam není, nedokázala odpovědět. Oba motýli mají křídla vyzdobená puntíky a srdíčky. Kresba tužkou je s vysokým přítlakem, tvary jsou nesymetrické a neharmonické. S obrázkem je zřetelná touha mít matku jen pro sebe a podobat se jí.

Obrázek 19-Písmo, Adriana

Písmo Adrianky je více rozprostřeno v prostoru, není psáno jako souvislý text. Každá věta má své místo. Nejistota se projevuje v roztřesenosti písma, na jejich nesprávných tvarech a smíšenému sklonu. Písmo je odrazem školního prospěchu. Strach ze selhání a neúspěchu se projevuje nejen při každé nové činnosti. „Raději vůbec, než špatně.“

3.3.4 LENKA

Lenka 11let, je dívka se sklonem k perfekcionismu. Snaží se být prototypem dokonalé mladé slečny. Žije v úplné rodině, má mladšího bratra, který má od narození zdravotní problémy. Matka se snaží pozornost věnovanou nemocnému chlapci Lence vynahradit společnými akcemi a činnostmi. Lenka je velmi cílevědomá, snaží se rodiče nezklamat, což je pro ni mnohdy svazující. Neúspěch nese těžce, hledá jeho příčiny, často ne u sebe. Školní prospěch je u Lenky bezproblémový, prospívá výborně. V učení dokáže využít již nabytých znalostí a vědomostí k propojení s novým učivem, aktivně využívá paměť, logické myšlení je na vysoké úrovni. Je velmi kreativní a zručná. V kolektivu dětí by ráda zastávala vedoucí pozici, ovšem její autoritativní přístup je někdy dětmi přijímán s nelibostí. Komunikace Lenky s dospělými odpovídá vyšší vývojové úrovni. Lenka je milá, rozumná a spolehlivá dívka.

Obrázek 20-Kresba postavy, Lenka 6 let

Obrázek 21-Kresba postavy, Lenka 7 let

Obrázek 22-Kresba postavy, Lenka 9let

Obrázek 23-Kresba postavy, Lenka 11 let

Postava kreslená v 6 letech věku dívky je na první pohled optimistická, veselá. Části těla jsou souměrné, větší hlava je v souladu s vývojovým stupněm kresby. Na hlavě nejsou nakresleny uši, což může symbolizovat vnitřní problémy s komunikací. Zvláštností jsou kočičí oči bez řas a obočí. Jednotlivé části těla jsou správně napojeny, Lenka negumovala, čáry jsou poměrně jisté, nevytlačené. To svědčí o uvolněnosti zápěstí získané častým kreslením. Postava není na obrázku celá, zřejmě díky špatnému odhadu před začátkem činnosti. Na dalším obrázku je již postava kompletní s výrazně více detaily. Hlava je stále větší v poměru s tělem, výrazná ústa mohou naznačovat problém v komunikaci s matkou. Prázdné oči jsou patrné z tohoto i dalšího obrázku, kresleného v 9 letech. Mohou být odrazem pocitu nedostatečné pozornosti. Lenka preferuje kresbu tužkou, což je patrné z jejich prací. V 9 letech používá již stínování a větší důraz na detaily i v prostředí. Postava je stále v nepoměru, ale je souměrná se správným napojením částí. V rozporu jsou detailně zpracované vystínované 3D objekty s jednoduchým, dětským ztvárněním např. končetin postavy. Kresbu z 11. roku věku vnímám spíše než kresbu matky, jako obraz samotné dívky. Je obrazem líbezného představy pojetí dívky s výrazně ženskými prvky.

Šaty s odhalenými rameny a rozparkem, boty na podpatku, ozdoby ve vlasech, kabelka. Celkově obrázek působí až melancholicky. V pozadí je kresba velkého zapadajícího slunce, které může symbolizovat otce. Strom vedle postavy je neurčitého druhu, s ostrými pichlavými listy, zasazen do „bačkůrky“. Mohl by znamenat touhu po stabilitě, harmonii. Postava matky se dívá do zpeřené vody, hledá smysl, cestu plynoucího času.

Obrázek 24-Rodina, Lenka

Kresba rodiny Lenky je velmi schematická, oproštěna od všech detailů. Můžeme v tom vidět touhu po originalitě nebo po harmonickém vztahu všech členů rodiny. Roli zde hraje nemoc bratra, kterému se primárně podřizuje způsob běžného života. Na obrázku jsou členové rodiny stejní, směřují k západu či východu slunce. To je zde chápáno jako symbol osvobození od problémů, souladu a štěstí.

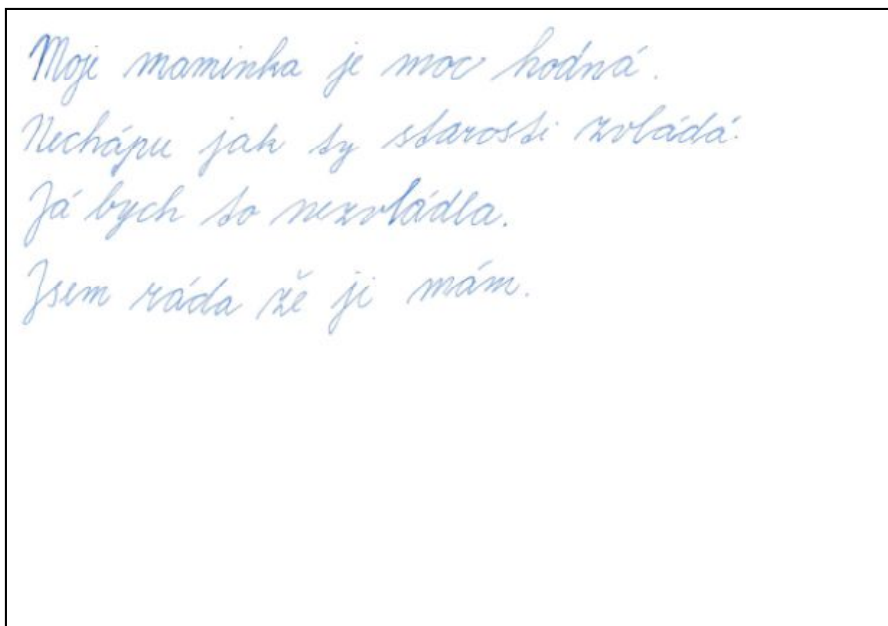
Obrázek 25-Začarovaná rodina, Lenka

Lenka spíše než že by čarovala, ztvárnila členy své rodiny, tak jak je vidí. Sebe nakreslila jako hada, brejlovce. Důvodem byl stav, kdy musela začít nosit brýle a moc dobře se v nich necítila. Babička je ztvárněna jako anděl, na všechno a všechny dohlíží, děda jako klaun, protože je zábavný a dokáže Lenku vždy rozesmát. Věnuje ji dostatek času a pozornosti. Matka je na obrázku s rouškou přes nos. Tuto pomůcku používá při ošetřování nemocného bratra, který je ztvárněn v podobě mravence. Mravenec jí list, symbolika pro problémy bratra s přijímáním a trávením potravy. Mladší bratr je velmi hravý, někdy může Lenku svou přítomností dráždit. Otec je na obrázku počítačem, zasahující svou bublinou do bubliny Lenky. Z toho můžeme usuzovat na jeho značný vliv. Každý člen rodiny je opouzdřen, má svůj vlastní ohraničený prostor. Celkově kresba nepůsobí celistvě, ale spíše jako puzzle před složením.

Obrázek 26-Strom, Lenka

Stejně jako kresbu rodiny i kresbu stromu pojala Lenka netradičně, schematicky. Kmen skládající se ze dvou částí může představovat oba rodiče, kteří mají být pevným základem pro dívku. Jsou propleteni a zakořeněni. Nebo může symbolizovat harmonický vyvážený proces zrání. Koruna je zpodobněna spíše jako slunce, nebo jako zhmotněná energie. Tu Lenka potřebuje pro zvládnutí nastavených cílů sebepojetím a seberegulací.

Obrázek 27-Písmo, Lenka

Lenka je premiantkou třídy, učivo zvládá výborně. Písmo má ustálené, čitelné, rytmické ale chybí v něm pečlivost. Zřídka kdy chybuje, dodržuje pěknou úpravu.

3.3.5 SIMONA

Simonka 11let, je dívka velmi štíhlé až hubené postavy, se sklonem k úzkostem až depresím. Od předškolního věku má v oblibě černou a fialovou barvu, ze zvířat pavouky, netopýry. Po celou dobu školní docházky se u Simonky objevují motorické tiky v oblasti mimických svalů a také v oblasti horních i dolních končetin. S nastupující pubertou se intervaly samovolných pohybů končetin prodlužují. Dívka je introvertní, velmi nepřístupná. Nedokáže ani na krátkou chvíli udržet oční kontakt. Má problémy s komunikací s dospělými a s respektováním autorit. V rodině nedemokraticky rozhoduje otec, který doporučení vyšetření Simonky odborníkem odmítá. Dívka je spíše samotářská, s minimem přátel. Školní prospěch je v pásmu průměru, izolovaně se dokáže koncentrovat pouze na jeden jev. Má zájem o přírodu, kde dosahuje výborných výsledků.

Obrázek 28-Kresba postavy, Simona 6 let

Obrázek 29-Kresba postavy, Simona 8 let

Obrázek 30-Kresba postavy, Simona 9 let

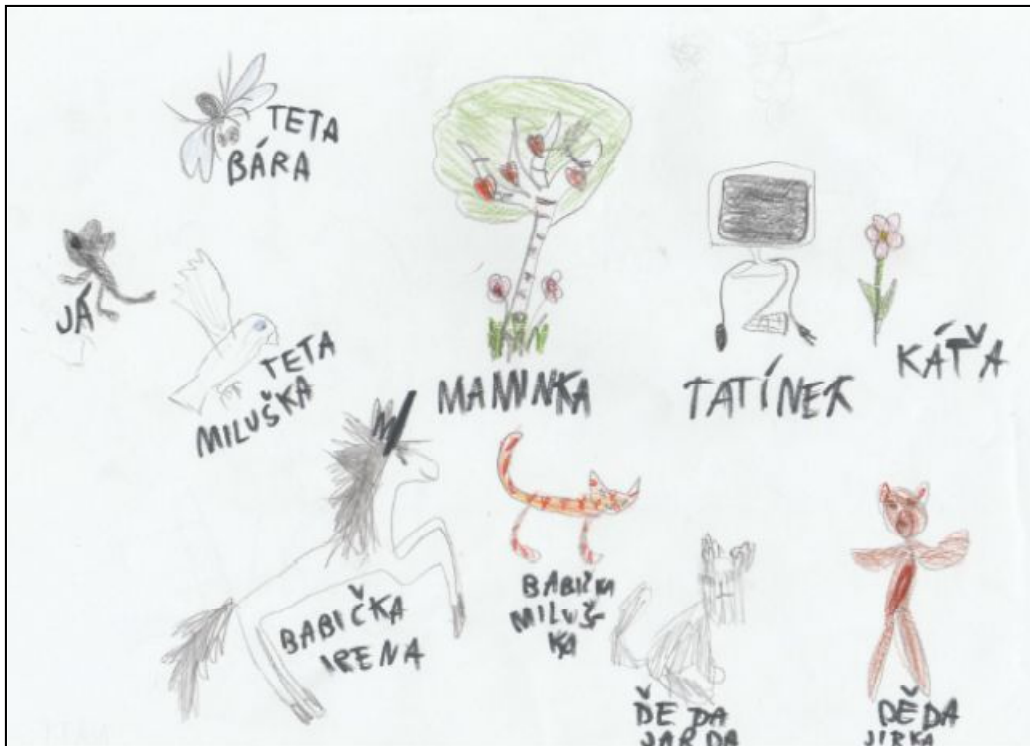
Obrázek 31-Kresba postavy, Simona 11 let

Kresba Simonky v 6 letech je veselá, barevná, působí harmonicky. Kombinovala kresbu pastelkou, tužkou a fixem. Postava má velkou hlavu v poměru k tělu, ve tvaru U, rovné vlasy, které nejsou symbolem dominance. Oči jsou tmavé, otevřené, s řasami, nos symbolizuje malinká skoba, ústa jsou úzká, usměvavá. Chybí uši. Části těla jsou správně napojeny, prsty tvoří jakoby okvětní lístky. To může symbolizovat infantilitu nebo vlastní nedoceněnost. Postava je žensky oblečena, s výrazným vzorem a propracovanými detaily. Hodinky, náramek, kapsy na šatech a květina v ruce matky. I boty jsou ozdobeny květinami. Dolní končetiny jsou velmi hubené, ale rovné a jisté. Postava je stabilní, ukotvena na základnu z trávy a květin. Na matku dohlíží otec, v podobě slunce s okem a ústy. Kresba v 8 letech věku je výrazně odlišná. Postava je jakoby v pohybu, má zdůrazněny modré konce vlasů, které opravdu matka má. Tento detail se objevuje i na kresbách dalších. Hlava je stále v nepoměru k tělu, má velmi výrazné, velké oči s řasami i obočím. Mohou značit pocit ohrožení či cílené zaměření pozornosti. Ústa, na rozdíl od předešlé kresby, jsou plnější, rudá, složená ze rtů. Ozdoby na uších odrážejí skutečnost, Simonka má dobrou pozorovací a rozlišovací schopnost. Nápadným znakem jsou prsty na ruce se špičatým zakončením. Mohou signalizovat necitlivý přístup matky k dívce. Postava je nakreslena v dolní části kresby s absencí pozadí. Dívka se soustředila pouze na kresbu postavy. Prsty stejné, možná ještě výrazněji ostré, jsou znakem i kresby z 9 let věku. Celkově je kresba vyvážená, barevná. Postava je štíhlá s dobře napojenými částmi. Čáry jsou vedeny jistě, až na oblast horních končetin. Zde jsou napojované, roztřesené. To může signalizovat problém s touto matčinou částí těla. Na obrázku je mnoho propracovaných detailů, motiv stromu, konkrétně břízy, se objevuje v kresbách dívky poměrně často. Druhým stromem je vrba, která může značit potřebu se někomu svěřit. Mužský element v podobě slunce prostupuje celou kresbou. Poslední kresba z 11 let věku dívky je již daleko jednodušší než kresby předchozí. Nepůsobí tak agresivně, je jemnější s jednoduchými liniemi i barevností. Postava je poměrově vyvážená, na hlavě jsou všechny její části. Oči jsou větší, široce otevřené. Nechybí modrý konec vlasů. Paže jsou volně podél těla, působí uvolněně, možná až sklesle. Vývoj kresby Simonky je typickým příkladem vývoje dětské kresby mladšího a staršího školního věku.

Obrázek 32- Rodina, Simona

Postavy v obrázku rodiny Simonky působí uspořádaně, první kreslila dívka otce, potom sebe, sestru a nakonec matku. Simonku a otce odděluje od matky a sestry oheň, který působí jak překážka, hradba. Postavy jsou strnulé, nevyjadřují žádný pohyb, pouze bytí. Poměr hlavy k tělu je zhruba 1:5, matka má hlavu výrazně větší než všichni ostatní. Oči mají všichni velké, matka i otec jakoby prázdné, u obou dívek jsou barevné. U všech postav chybí uši. To může znamenat špatnou komunikaci mezi členy rodiny. Sobě ani sestře nenakreslila dívka prsty na ruce, pouze pahýly, matka má prsty nezřetelné, otec všechny, ve správném počtu. Vousy, atribut mužnosti, na otcově tváři mohou vypovídat o dívčině zamilovanosti do otce.

Obrázek 33-Začarovaná rodina, Simona

Kresba začarované rodiny Simonky působí chaoticky, i když používala barevné pastelky, kresba tak nepůsobí. Sebe nakreslila dívka jako myš, odvrácenou od všech ostatních. Jako by vyskakovala z kresby. Vypadá to, že nechce sdílet společný prostor. Obraz sebe několikrát gumovala. Středobodem je maminka, v podobě stromu – břízy. Je dozdobena srdíčky a květinami. Je pro dívku pevným bodem v životě. Otec je zpodobněn jako počítač, vše řídí a má naprogramované. Sestra je hned vedle otce, jako květina. Prarodiče mají zvířecí podobu, děda je dobromyslný neohrabaný medvěd, druhý děda je přítulný pes, babička je kočka, lísavá a hravá. Druhá babička byla původně kůň, v závěru kreslení jí dívka přikreslila roh a udělala z ní jednorožce. Což může být chápáno jako obraz čistoty nebo zázraku. Obě nakreslené tety jsou létajícími zvířaty, jedna je pták a druhá moucha. Pohyb ve vzduchu může symbolizovat rychlost, pohyblivost, nedostižitelnost.

Obrázek 34-Strom, Simona

Strom Simonky na první pohled zaujme svou barevností. Je fialový se žlutými plody. Kmen má pevný s rozšířenou základnou a znatelnými kořeny, které se ale vznášejí ve vzduchu. Chybí kotvící základna. Koruna je uzavřena, co poukazuje na introverzi dívky. Větve jsou nekresleny nerealisticky. Celkově působí kresba vyváženě, zabírá celou kreslící plochu. Absence zelené barvy je nestandardní.

Obrázek 35- Písmo, Simona

Písmo Simonky je malé, rytmické a ostré. Nedodržuje správné tvary písmen, často je velmi nečitelné. Dívka patří k průměrným žákům, má problémy s porozuměním textu. Ve volném čase nečte. Často chybuje. Dívka je emocionálně labilní, co se odráží i v písmu.

3.3.6 ANETA

Anetka 15let, je dívka vietnamské národnosti. Do svých 14 let vyrůstala ve Vietnamu v rodině tety. Otec žije v České republice, matka v Německu. Z Vietnamu si ji otec, kterého za svůj život viděla pouze několikrát, vzal k sobě před necelým rokem. Anetka nemluví česky, učit se češtinu odmítá. Komunikuje pouze anglicky a jen velmi omezeně. Zadané úkoly neplní, na opakované žádosti o splnění úkolu reaguje podrážděně mnohdy až agresivně. Do činností v kolektivu se nezapojuje, přátelí se jen s mnohem mladšími dětmi. Většinu času věnuje kreslení komiksů v japonském stylu (manga). V stripech se objevují roztomilá zvířátka spolu s prvky násilí, agrese např. krev, zbraně, ubližování.... Anetka se svým věkem i životními zkušenostmi velmi odlišuje od svých spolužáků.

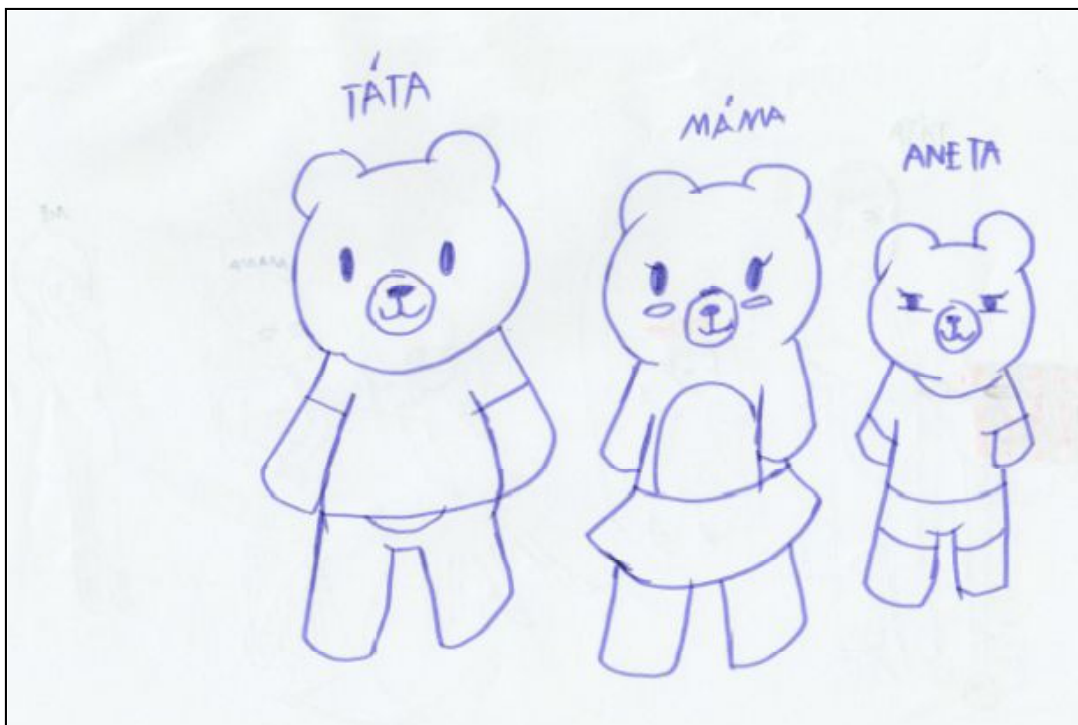
Obrázek 36-Kresba postavy, Aneta 14 let

Kresby Anety jsou vlastně překreslováním postav z komiksu japonského stylu – mangy. Dívka má tyto tvary dokonale zautomatizované, spontánní kresbu nezvládá, odmítá. Kreslením stripů věnuje všechn svůj čas. I přes to, že postava není původní, je plná zoufalství, strachu, nedorozumění. Na obrázku není celá, kdy u 14leté, kreslířsky zdatné, dívky není předpoklad špatného odhadu. Postava i oblečení jsou typicky ženské. Hlava je v poměru k tělu větší, přesně jako v komiksech. Oči jsou velké, široce otevřené, jedno nemá dokreslené řasy. Z vlasů ční velké ucho, které může symbolizovat problémy s komunikací s okolním světem. Kolem postavy jsou nakresleni motýli uzavírající kruh, do kterého jakoby vstupuje květina. Aneta při kresbě často gumovala, linie jsou vedeny silně, jistě, o dokončení obrázku ještě zvýrazněny fixem. Více kreseb jsem bohužel neměla k dispozici, Aneta se opět odstěhovala.

Obrázek 37-Rodina, Aneta

I postavy rodiny jsou komiksového typu. Všichni jsou na zahradní párty, otec griluje, matka sedí u stolu. Na obrázku jsou ztvárněni ještě bratr a sestra Anety, o kterých nikdo neví, zda jsou skuteční. Sestra sedí vedle matky u stolu, bratra jakoby nese pták v zobáku. Aneta vše pozoruje z povzdálí. Nálada vyznačující z kresby není pozitivní, ale spíše rozpačitá, napjatá. Nápadné je hnízdo s vejci na větvi, které může značit touhu po rodinné harmonii, bezpečí a pocitu někam patřit.

Obrázek 38-Začarovaná rodina, Aneta

Požadavek kresby pastelkami Aneta úplně ignorovala, zvolila si modrý fix. Začarovala sebe, matku i otce do rodiny kreslených medvědů. Prvního kreslila otce, poté matku a nakonec sebe. Otec je nejmohutnější, což svědčí zřejmě o jeho dominanci, usmívá se. Matka je menší, oči má dokresleny řasou a pod očima oválky značící tváře. Také se usmívá, ale úsměv je méně výrazný. Sebe nakreslila jako nejmenšího medvěda s našťvaným výrazem v tváři. Ani jeden medvěd nemá „ruce“ ani chodidla či boty. Toto zřejmě značí nejasné vztahy mezi členy, neschopnost navazovat kontakty, komunikovat. Kresbu dělala Anetka s nechutí a také ji odmítla jakkoli komentovat.

3.3.7 LEONA

Leonka 10let, je dívka z rodiny s odlišným mateřským jazykem. Po rodinné tragédii se dostala do pěstounské rodiny, kde vyrůstá dodnes. S tragédií se vyrovnala nad očekávání dobře, ale otázkou je, zda se důsledky neprojeví v pozdější době. Leonka je poslušná dívka, velmi milá, přátelská s pozitivním pohledem na svět. Pěstouni se jí i její mladší sestře věnují příkladně, obě dívky mají kromě materiálního zabezpečení, lásky, podpory i povinnosti, které musí plnit. Ve škole prospívá Leonka výborně až chvalitebně, uvědomuje si význam vzdělání. Zadané úkoly plní pečlivě, domácí příprava je příkladná. Slovní zásoba je poměrně dobře rozvinutá, pojmy, kterým nerozumí, si hned nechá vysvětlit. Z toho vyplývá trochu pomalejší tempo práce. Na svůj věk je stále dosti hravá.

Obrázek 39-Kresba postavy, Leona 6 let

Obrázek 40-Kresba postavy, Leona 8 let

Obrázek 41-Kresba postavy, Leona 10 let

Postava Leonky kreslená v 6 letech má výraznou dominantní hlavu s velkými červenými ústy. Ta můžou značit problém v komunikaci s matkou nebo její stále dětskou závislost na matce. Oči jsou detailně propracované, s řasami i obočím, otevřené dokořán s nakreslenou jiskrou. Nos jakoby tvarem do obličeje nepatřil. Na hlavě nejsou uši, prostředek naslouchání, svěřování. Vlasy i přes to, že jsou rovné, působí mohutně, nadřazeně. Postava je vychýlená z osy, ale zakotvena do travnaté základny. Jednotlivé části těla jsou správně napojeny, paže Leonka nezakončila prsty, ale „rukavičkami“. Oblečení i boty jsou typicky ženské, zdůrazněna jsou matčina ňadra. Slunce, které má netypickou růžovou barvu a nakreslený obličej s otevřenými ústy, může symbolizovat otce. V době kresby druhého obrázku byl již otec Leonky mrtev. Změnil se i bezstarostný výraz matky z předchozí kresby. Již není tak veselá, působí ustaraně. Hlava je již menší, ale stále v poměru k tělu větší. Výrazné oči dívka podtrhla finální korekturou fixem. Smyslné rty a absence uší jsou i v této kresbě. Matka má již všechny prsty i s nalakovanými nehty. Poslední kresba je již proporcionálně vyváženější, hlava je k tělu v poměru 1:5. Jedinou ozdobou je miniaturní značka na triku matky. Postavě chybí ruce, jsou schované za zády.

Absence rukou může signalizovat sexuální nebo sociální problémy. Celkově je kresba vyvážená, barevně sladěná. Výraz v obličejích může být odrazem citového prožívání Leonky.

Obrázek 42-Rodina, Leona

V kresbě rodiny Leonky jsou ztvárněni všichni členové rodiny. Jak původní biologické, tak i pěstounské. Dívka velmi dobře vystihla typově dospělé osoby. Vpředu nakreslila sebe a sestru, za nimi stojí pěstounka, matka, zesnulý otec a pěstoun. Obě dívky i matka mají zavřené oči a usmívají se. Za zavřenýma očima může dívka vidět svět takový, jaký si přeje, aby byl. Na obrázku jsou zachycena i všechna zvířata, která mají v současné rodině. To může být projevem stálé hravosti či infantilnosti. Kresba celkově působí vyváženě, harmonicky, je pestrá, optimistická. Leonky byla kresbou velmi zaujata, bavilo jí kreslit postavy, dala si záležet na detailním propracování zvláště vzoru šatů a zvířat.

Obrázek 43-Začarovaná rodina, Leona

Leonka začarovala svou původní biologickou rodinu. Zesnulý otec je zpodobněn jako lev, silný a dominující, s vlídným výrazem. Sebe nakreslila hned vedle otce v podobě malého tygra. Podobnost „rasy“ symbolizuje blízký vztah. Matka je jednorožcem, otočená směrem k nim. Matka je pro Leonku zázračnou až nadpřirozenou bytostí, čistou a následováníhodnou. Mladší sestra je myška, ujdající sýr. Je znázorněna nad Leonkou. Kruh členů rodiny uzavírá její nevlastní sestra. Zařadila ji mezi členy rodiny, i když se nestýkají, sestra žije mimo ČR. Má podobu papouška. Nejprve ji dívka nakreslila s roztaženými křídly, které vygumovala a nakreslila je při těle. Kresba působí celistvě, harmonicky. Je barevná, jemná, optimistická i přes tíživou situaci, ve které se dívka nachází.

Obrázek 44-Strom, Leona

Kresba stromu Leonky je silná, kmen je pevný, koruna kruhovitě uzavřená, to může poukazovat na introverzi dívky. Strom má nakreslené listy, některé ze stromu opadávají. Listy jsou výrazem emocionality dívky, opadávající listy mohou značit její přeměnu. Kresba je umístěna ve středu papíru, což značí vyrovnanost dívky.

Obrázek 45-Písmo, Leona

Leonka má velmi úhledné a pečlivé písmo, se psaním se vyloženě mazlí. Nikdy neškrtá, opravuje gumováním a napsáním správného tvaru. Písmena mají správný tvar i sklon. Písmo je rytmické, velmi dobře čitelné. Prospěch dívky je výborný až chvalitebný, zřídka kdy chybuje.

3.3.8 KRYŠTOF

Kryštof 11let, je sportovně založený chlapec, s výbornými výsledky ve sportu. Obsah učiva ve škole zvládá s velkými obtížemi. I přes plnění pouze minimálních výstupů, má velké problémy. Slovní zásoba je omezená, v komunikaci s dospělými se projevují prvky kockavosti, zadržování. Nelze určit, zda preferuje slovní či písemnou formu komunikace, protože výsledky obou forem jsou slabé. Kryštof se při komunikaci vyhýbá očnímu kontaktu, stále se usmívá. Pod dohledem pracuje dobře, samostatná práce mu činí potíže. Kryštof je uzavřenější povahy, plně se věnuje sportu, kde má i své kamarády. V úplné rodině je posledním, čtvrtým narozeným dítětem, má tři starší bratry.

Matka je v domácnosti, všechnen svůj čas věnuje chlapcům. Nejstarší bratr 19 let je mentálně i tělesně postižený, se všemi sourozenci má Kryštof pěkný vztah. Dokáže respektovat autority, v kolektivu není vůdčí osobností.

Obrázek 46-Kresba postavy, Kryštof 7 let

Obrázek 47-Kresba postavy, Kryštof 9 let

Z kreseb Kryštofa je zřetelný opožděný vývoj v oblasti psychomotoriky. U kresby v 7 letech jsou nápadné výrazné barvy, zřetelné stopy po častém gumování. Postava je neproporcionální s dominantní oranžovou hlavou. Oči, nos a ústa jsou nakresleny pouze tužkou, velmi nevýrazné. Kryštof má problémy komunikací, což je v souladu s těmito atributy. Na hlavě nejsou uši, ale vlasy jsou silné a pevné. To může ukazovat na dominanci matky. Paže jsou na trup napojeny správně, ale jsou velmi krátké s náznakem prstů v podobě okvětních lístků. Krátké ruce mohou značit problémy s blízkostí druhých osob. Dolní končetiny jsou velmi štíhlé, i přes to postava působí stabilně. Jako opora působí dlouhý list nakreslený hned vedle postavy. Na vzoru na šatech si dal Kryštof záležet. Kresba z 9. roku věku působí jako kresba mladšího dítěte. Původně velké zavalité tělo

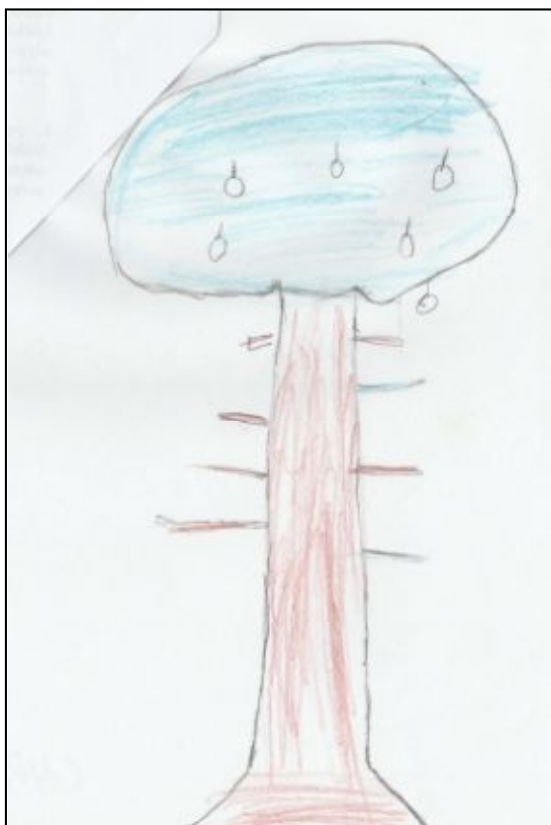
chlapec vygumoval a trup nakreslil minimalisticky. Paže nejsou odděleny od trupu, podle oranžové barvy odtušíme prsty. To může odpovídat nejistotě, bezmocnosti či bezradnosti. Také vlasy bohaté v prvním obrázku jsou nyní velmi slabé, jednoduché. Ztvárnění očí, nosu, pusy se nezměnilo, pouze jsou v ústech vidět zřejmě zuby. Uši opět chybí. Dvě třetiny postavy tvoří dlouhé hubené nohy vedoucí až k dolnímu okraji papíru. Kresba již na první pohled neodpovídá věku chlapce. Působí neuměle, vystrašeně. Obraz kresby není obrazem momentálního rozpoložení chlapce, ale obrazem celkové úrovně nevyspělosti osobnosti.

Obrázek 48-Rodina, Kryštof

Kresba členů rodiny i ostatních symbolů Kryštofa je umístěna v dolní polovině papíru. Toto uspořádání může poukazovat na převahu fyzická, pudů, materialismu nebo emocí. Chlapec je na obrázku první, vedle jsou jeho tři bratři, pak matka a poslední je otec. Všechny postavy mají stejnou formu bez kreativního ztvárnění, detailních rozdílů. Pouze matka má nakresleny delší vlasy. Kresba tužkou je ve finální fázi doplněna kolorováním obrysů fixem. Postavy mají nápadně dlouhé krky, pouze autor má nakresleny velké uši.

To může poukazovat na problémy s komunikací, s pocitem nedocenění. I tato kresba působí jako kresba mladšího dítěte. Kryštof se práci věnoval s vysokým nasazením, snažil se zadaný úkol splnit nejlépe, jak dovedl. S výsledkem byl spokojen.

Obrázek 49-Strom, Kryštof

Kresba stromu na první pohled zaujme svým tvarem i barevností. Koruna je kulovitě uzavřená, což je znakem introverze chlapce. Kmen je v dolní části rozšířen, kořeny chybí. Může se jednat o materiálně založeného autora kresby. Na kmeni jsou malé ulámané větve, tyto „překážky“ mohou poukazovat na nejistotu nebo problémy mezi přechodem z dětství do dospívání.

3.3.9 ALŽBĚTA

Bětka 11 let, je dívkou ze smíšené rodiny, matka je Češka, otec byl cizí státní příslušník. Bohužel před 5lety zemřel. Bětka je velmi otevřené povahy, pozitivně reaguje na všechny situace, vždy se snaží vidět hezké a kladné stránky. Momentálně vyrůstá v rodině prarodičů, matka pracuje v zahraničí, ovšem pravidelně s dívkou tráví veškerý svůj volný čas. Bětka matku miluje a má kladný vztah i k příteli matky. Bratr Bětky je již plnoletý, nežije ve společné domácnosti, udržuje stálý kontakt jak se sestrou tak i matkou. Bětka je sluníčkem třídního kolektivu, svůj optimismus dokáže přenést i na ostatní spolužáky. Je kamarádká, přátelská a hodně upovídaná. Slovní komunikaci preferuje před psanou formou. Školní prospěch je v pásmu průměru, mírného nadprůměru. Bětka má dobrou paměť, kterou hojně využívá v procesu učení, s logickými a analytickými operacemi mívá potíže. V dětském kolektivu zastává vedoucí pozici, která není podmíněna autoritativním, ale inspirativním chováním.

Obrázek 50-Kresba postavy, Alžběta 6 let

Obrázek 51-Kresba postavy, Alžběta 8 let

Obrázek 52-Kresba postavy, Alžběta 9 let

Obrázek 53-Kresba postavy, Alžběta 11 let

Bětko nastupovala školní docházku jako 5letá, i přes doporučení PPP začít školní docházku až v 6 letech. Na první kresbě ze 6let věku dívky, nakreslila kromě postavy matky také sebe. Obě postavy mají větší hlavy, na obou chybí uši. Matka má velké, široce otevřené, modré oči, ne příliš detailně zpracované, výrazná červená ústa a poměrně velký nos. Dívka měla problém s napojením paže, v tomto místě je znatelná stopa gumování. Může se jednat o problém související s pažemi, tento znak se objevuje ve více kresbách dívky. Ani jedna postava na obrázku není ozdobená, nemá vzor na oblečení. Kresby z 8. a 9. Roku věku jsou si velmi podobné. Na obou dílech má postava větší hlavu, výrazné zelené oči, velký nos a smyslná červená ústa. To může souviset se sexualitou dívky. Obě postavy mají podobný postoj, jsou oblečeny do krátkých modrých kalhot s naznačenými kapsami. Bětko při kresbě druhého z těchto obrázků neměla možnost vidět předchozí. Čáry jsou vedeny nejistě, výrazněji je to znatelné na horních pažích. Ztvárnění pozadí se dívka nevěnovala vůbec. Poslední kresba se od předchozích odlišuje. Je zaplněna celá plocha, postava působí více žensky, ale ani zde nejsou žádné detaily, ozdoby. Přetrvává symbol červených úst a většího nosu, opět chybí uši. Napojení částí těla je správné. Postava nemá vidět ruce,

jedna chybí úplně. Nad matkou je znázorněno slunce, zašrafované černou barvou. Mohlo by se symbolizovat zesnulého otce.

Obrázek 54-Rodina, Alžběta

Bětka svou rodinu nakreslila ve fotoateliéru. Všechny postavy jsou uspořádány ve střední části plochy, kresba působí vyváženě. Dívka sebe nakreslila klečící vpředu před matkou, zesnulým otcem a dospělým bratrem. Dospělé osoby jsou všechny stejně velké, matka má výrazně větší hlavu. Ta může být dívkou vnímána jako důležitým elementem v rodině, až nadřazeným. Matka i otec mají zavřené oči, které mohou značit problémy v komunikaci. U otce a bratra jsou nápadným znakem otevřená ústa se zřetelnými zuby, symbolem agresivity. Oči Bětky jsou doširoka otevřené, s barevnou duhovkou, odrážející její pozitivní pohled na svět. Bratrovy oči jsou prázdné, ani čůčka není začerněná. Je zarážející, že pouze bratr má vidět obě ruce, matka i dívka jednu, otec ani jednu. Tento znak může symbolizovat problémy s danou částí těla nebo problémy sexuální, sociální. Bětka při kresbě negumovala, použila i stínování na ztvárnění ohybu pozadí pro focení.

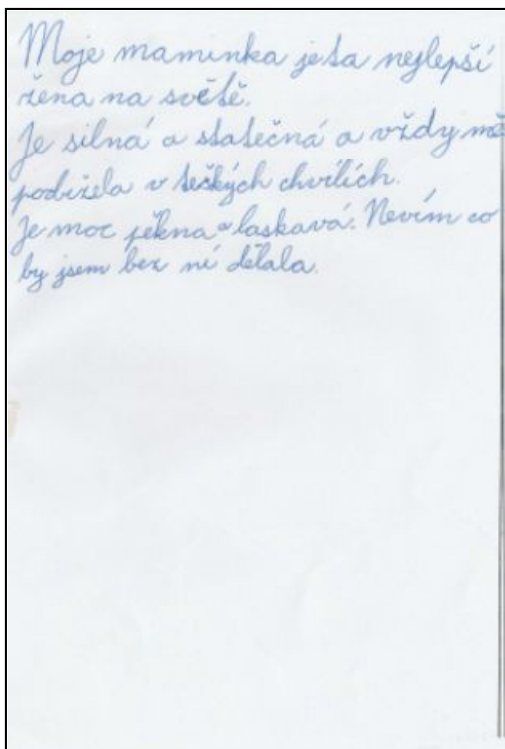
Obrázek 55-Začarovaná rodina, Alžběta

V kresbě začarované rodiny Bětky se objevuje i její zesnulý otec, stále vnímá jeho přítomnost. Je znázorněn jako vlk, tento symbol může signalizovat strach, úzkost. Matka je zpodobněna jako květina, narcis. Této květině je na jedné straně přisuzována sebeláska a sebestřednost, na straně druhé plachost, nejistota, štěstí. Bratr je znázorněn jako usmívající se bonbon; něco sladkého, příjemného. Mají spolu hezký vztah, je pro dívku vzorem. Od všech členů rodiny vedou spojující se cestičky až k Bětce. Ta sebe znázornila jako široce se usmívající fialové srdce, symbol emocí.

Obrázek 56-Strom, Alžběta

Kresba stromu Bětky působí na první pohled příjemně, harmonicky. Kořenový systém je pevný se zřetelnými falickými symboly. Kmen navazuje na kořeny, je statný, široký. To může svědčit, i přes nepříznivé události v dívčině životě, o její dobré adaptaci na situaci, vnímané jako stabilní. Na kmenu jsou viditelné dvě rýhy, působící jako vrásky, ty mohou představovat prožité negativní události. I přes extroverzi dívky, je koruna uzavřená, je však ozdobena kouzelnými barevnými plody. Což svědčí o její vyrovnanosti, vitalitě a optimismu.

Obrázek 57-Písmo, Alžběta

Písmo Bětky je celkem úhledné, psané s vyšším tlakem, dobře čitelné. Tvary písmen jsou i přes soustředění dívky rozvolněné. Prospívá většinou chvalitebně, občas chybuje z nesoustředěnosti.

3.3.10 ŠIMON

Šimon 8let, je velmi bystrý temperamentní chlapec, s dobrou výřečností. Nemá problémy komunikovat s kýmkoli, s dětmi, dospělými. Při vyučování stále vyrušuje, skáče do řeči a snaží se komentovat vše, co slyší. Autority respektuje, na pokyny reaguje, ovšem během chvíle se opět chová spontánně. Na neúspěch reaguje velmi sklesle, pokud se dostane do konfrontace se spolužáky, často používá agresi. Tento způsob řešení konfliktů má naučený z rodiny. Šimon si nevhodnost svého jednání uvědomuje, vždy toho lituje a bez problémů se omluví. Žije v úplné rodině, má mladšího bratra, o kterého se dokáže postarat. V učení mu činí drobné potíže hlasité čtení, jinak prospívá výborně. Šimonek má mnoho kamarádů, je veselý, rád se směje. Je u něj zřetelné, že rodina nepreferuje zdravý životní styl.

Obrázek 58-Kresba postavy, Šimon 5 let

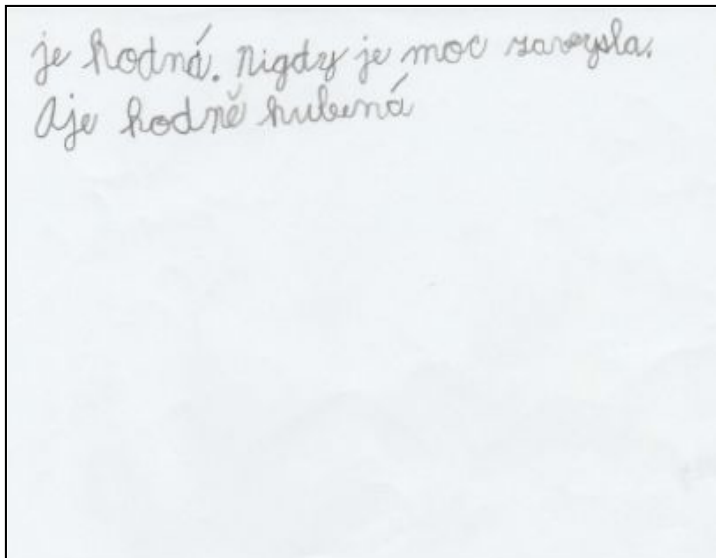
Obrázek 59-Kresba postavy, Šimon 8 let

Šimonova první kresba je z jeho 5let věku. Jedná se o kresbu připomínající hlavonožce, s již znatelným trupem. Ten tvoří dvě vodorovné čáry, spojující dolní končetiny, které jsou zakončeny chodidly. Prsty na rukou jsou tvořeny „trojlístkem“. Hlava je přisedlá k tělu, chybí krk. Všechny tyto atributy jsou v souladu s vývojem kresby v tomto věku. Postava je veselá, tato vlastnost je odrazem povahy chlapce. Kresba působí jemně až něžně, je doplněna srdíčky nad hlavou matky. Na hlavě jsou souměrně umístěné oči a ústa. Chybí nos. Čáry jsou vedeny poměrně jistě, bez známek gumování. Šimon negumoval ani ve své kresbě v 7letech. Postava je umístěna v dolní třetině kresby, která celkově působí vesele, je barevná, vyladěná a harmonická. Poměr hlavy k tělu je 1:5, části těla jsou správně na sebe napojené. Na hlavě chybí pouze uši, což může být znakem pro nedostatečné naslouchání či komunikaci. Paže matky jsou odtaženy od těla, zakončeny správným počtem i barvou prstů. Jedná se o znak dobré sociability. Postava je výrazně oblečena, květinový vzor na vrchní části oděvu podtrhuje ženskost. Vedle matky chlapec nakreslil dům s příjezdovou cestou a autem, kontejnery na tříděný odpad z jedné strany, z druhé strany je nakreslen vodopád, louka a duha- Matka tvoří mezník mezi dvěma odlišnými světy. Reálným, běžným a vysněným, harmonickým. Nad celou scénérií dohlíží mužský element v podobě zářícího oranžového slunce.

Obrázek 60-Rodina, Šimon

V kresbě rodiny je na první pohled zřetelný specifický jev ve vývoji dětské kresby, sklápění. Šimon nedokázal zachytit návštěvu ZOO v dvojrozměrné ploše. Sebe kreslil prvního, v kresbě je největší, zachycen na rozcestí. Další postavou je mladší bratr a nejmenší postava na obrázku je otec. Matka zůstala doma, leží a spí, potřebuje si odpočinout. Tento fakt může signalizovat špatný vztah Šimonka s matkou. Každá cesta vede do jednoho výběhu se zvířaty. Bratr je zachycen na cestě vedoucí k pavoukům, otec k tygrům. Na cestě k rybám není zobrazen nikdo. Šimon se ještě nerozhodl, kam půjde on. Postavy jsou kresleny schematicky, bez výrazných detailů, mají hlavu, trup, končetiny. V obličejích jsou patrné oči a ústa. Zpracování zvířat se věnoval mnohem déle a detailněji, než zachycení postav. Čáry tužkou jsou vedeny s vysokým přítlakem, což může být projevem dominance, sebestřednosti i agrese. Chlapec původně nakreslil ještě jeden výběh s další postavou, které ale poté vygumoval.

Obrázek 61-Písmo, Šimon

Písmo Šimonka je nesouměrné, kulaté, psané s vysokým přítlakem, způsobeným ztuhlostí zápěstí. Je dobře čitelné. Chlapec je velmi aktivní až neukázněný, zbrkllost bývá příčinou jeho chyb. Jinak dosahuje výborných výsledků.

ZÁVĚR

Cílem mé diplomové práce bylo poukázat na dětskou kresbu jako na diagnostický nástroj v práci učitele na 1. stupni. S výtvarným zpracováním dětských přání, tužeb, snů, ale také nezřídka nevyřešených problémů, se učitelka setkává u mladších žáků denně. Je na každé z nás abychom si uvědomily důležitost vnímat každý detail v obrázku, neboť skryté významy zdánlivě nepodstatných detailů mohou znamenat mnoho. Chceme-li se o dítěti dozvědět informace, které nám nechce nebo nedokáže říci, nechme ho kreslit. Se základními významy symbolů kresby by se měla seznámit nejen každá učitelka, ale všichni pracovníci věnující se dětem výtvarně. Vždy je nutno mít na paměti, že nelze vyvozovat závěry z jedné práce. Momentální rozpoložení se zásadně odráží na výsledku kresby. Při kvalitní diagnostice je nezbytné dítě poznat hlouběji, z více stránek. Výhodou je fakt, že kresba je pro dítě přirozenou, spontánní činností, které se věnuje od útlého věku. Většina dětí kreslí ráda, výtvarné vyjadřování je vnímáno jako zábava, hra. Důležité je kresebné aktivity podporovat a pomoci nabýt dítěti schopnost sebevyjadřování.

Práce je rozdělena na tři části, dvě teoretické a jednu praktickou. V první a druhé části jsem využila informací z dostupné odborné literatury a svých vědomostí, získaných studiem. Uvádím zde specifika vývoje dětské kresby v návaznosti na vývojová stádia dítěte od nejútlejšího věku do období pubescence a adolescence. Dále význam symbolů, barev, specifika dětské kresby. Jeden celý oddíl je věnován jednotlivým dostupným testům projektivních technik a jejich využití v diagnostice. Třetí část je věnována případovým studiím 10 vybraných souborů kreseb. Na kresbě postavy je dokladován vývojový posun ve zpracování během několika let. Každý soubor obsahuje různé množství vzorků, podle možností jejich sběru.

Výsledky mé diplomové práce jistě využiji i v dalším pedagogickém působení, ve své práci se zaměřuji na význam aspektů dětských kreslířů, obzvláště v těch případech, kdy selhává běžná komunikace a je předpoklad nějakého problému. Vodítkem může být i pro další kolegy, učitele.

RESUMÉ

The goal of my Diploma thesis was to point out the child's drawing as a diagnostic tool in the work of the teacher at the first level. With the artistic processing of children's wishes, desires, dreams, but also often unspoken problems, the teacher meets with younger pupils daily. It is up to each of us to realize the importance of perceiving every detail in the picture, because the hidden meanings of seemingly insignificant details can mean a lot. Let's let him draw it if we want to know what the child does not want or cannot tell us. The basic meanings of the symbols of drawing should be introduced not only to every teacher, but also to all other associates who work with children. It is always necessary to bear in mind that one cannot draw conclusions from one work. The current state of mind is fundamentally reflected in the result of the drawing. It is necessary to get to know the child deeper, from multiple aspects, with high-quality diagnostics. The advantage is the fact that drawing is a natural, spontaneous activity for the child, which he has devoted himself from an early age. Most children love to draw, and this art expression is seen as a fun, game. It is important to support drawing activities and to help the child to express himself / herself.

The thesis is divided into three parts, 2 theoretical and 1 practical. In the first and second part I used information from the available literature and my knowledge acquired by studying. I present here the specifics of the development of children's drawing in relation to the developmental stages of the child from the earliest age to the period of pubescence and adolescence. Furthermore, the meaning of symbols, colors, specifics of children's drawing. One whole section is devoted to individual available tests of projective techniques and their use in diagnostics. The third part is devoted to case studies of 10 selected sets of drawings. The drawing of the human figures is documented by the developmental shift in processing within a few years. Each file contains different amounts of samples, depending on their collection.

I will certainly use the results of my diploma work in my further pedagogical activities. In my work I focus on the importance of aspects of children's drafting, especially in cases where common communication fails and there is a presumption of a problem. I believe that these diploma thesis may be beneficial to other colleagues and teachers in their work.

SEZNAM LITERATURY.

- COGNET, Georges. *Dětská kresba jako diagnostický nástroj*. Praha: Portál, 2013. ISBN 9788026204992.
- DAVIDO, Roseline. *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. Vyd. 2. Přeložil Alena LHOTOVÁ, přeložil Hana PROUSKOVÁ. Praha: Portál, 2008. ISBN 9788073674151.
- FERJENČÍK, Ján. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. Praha: Portál, 2000. ISBN 8071783676.
- HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Velký psychologický slovník*. Ilustroval Karel NEPRAŠ. Praha: Portál, 2010. ISBN 9788073676865.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 9788073674854.
- CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 9788024713694.
- LEVINE, Peter A. a Maggie KLINE. *Trauma očima dítěte: probouzení obyčejného zázraku léčení : od raného dětství po dospívání*. Praha: Maitrea, 2012. ISBN 9788087249277.
- MATĚJČEK, Zdeněk a Jarmila KLÉGROVÁ. *Praxe dětského psychologického poradenství*. Praha: Portál, 2011. ISBN 9788026200000.
- NOVÁK, Tomáš. *Znalecké posudky o dětech pod drobnohledem*. 2., doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 9788075521712.
- PETERSON, Linda Whitney a Milton Edward HARDIN. *Děti v tísní: příručka pro screening dětských kreseb*. Praha: Triton, 2002. ISBN 8072542370.
- PŘINOSILOVÁ, Dagmar. *Diagnostika ve speciální pedagogice: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007. ISBN 9788073151577.
- ŘÍČAN, Pavel a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Dětská klinická psychologie*. 4., přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 8024710498.
- SVOBODA, Mojmír, Dana KREJČÍŘOVÁ a Marie VÁGNEROVÁ. *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 9788073675660.
- UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta: výtvarný projev a psychický život dítěte*. Praha: Portál, 2002. ISBN 8071785997.
- UŽDIL, Jaromír. *Výtvarný projev a výchova*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1974.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývoj dětské kresby a její diagnostické využití*. Praha: Raabe, [2017]. Dobrá škola. ISBN 9788074963339.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 9788024621531.

INTERNETOVÉ ZDROJE

- BARTOŠOVÁ, Linda. Vývoj dětské kresby postavy: diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého, Fakulta pedagogická, katedra psychologie a patopsychologie, 2014. 94 l., Vedoucí diplomové práce Doc. PhDr. Irena Plevová, Ph.D.
- ČOPÍKOVÁ, Lucia. Dětská kresba. In *Babetko.Rodinka.sk* [online]. [cit. 30.03.2019]. Dostupné z: https://babetko.rodinka.sk/starame-sa/grafomotorika-kreslenie-pisanie/detska-kresba/?/?show_comments=
- GROŠOVÁ, Věra Mgr. at Mgr. Metodický portál RVP. Rozdíl mezi kreslením a malováním - Wiki. Wiki - Wiki [online] [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: https://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/R/Rozd%C3%ADl_mezi_kreslen%C3%ADm_a_malov%C3%A1n%C3%ADm
- GURTLEROVÁ, Danica. O čom vypovedá dětská kresba? */in Mama a Ja* [online]. [cit. 30.03.2019]. Dostupné z: <https://mamaaja.sk/clanky/mama/o-com-vypoveda-detska-kresba>
- JUŘIČKOVÁ, Simona. Vztah mezi kresbou a temperamentem dítěte: disertační práce. Olomouc: Univerzita Palackého, Fakulta pedagogická, 2011. 297 l., 54 l. Vedoucí diplomové práce Josef Konečný.
- KUŽELOVÁ, Zuzana. Vývoj dětské kresby: závěrečná práce. Brno: Masarykova univerzita, katedra výtvarné výchovy, 2015. 40 l. Vedoucí diplomové práce Hana Stehlíková - Babyrádová
- LANGER, Jiří; Psychologické vlastnosti barev - Biorise.cz. *Biorise.cz - Biorise.cz* [online]. © Copyright 2015 - 2019 [cit. 28.12.2018]. Dostupné z: <https://biorise.cz/biorytmus/psychologicke-vlastnosti-barev/>
- MIGUELA, 2009; Kresba jako jedna ze základních výtvarných technik. Výtvarná tvorba prakticky i teoreticky [cit. 28.12.2018]. [online]. Dostupné z: <http://vytvarnatorba.blog.cz/0901/kresba-jako-jedna-ze-zakladnich-vytvarnych-technik>
- NOTA, Josef. Symbolika v kresbě začarované rodiny u žáků 1. stupně ZŠ: diplomová práce. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Fakulta pedagogická, katedra pedagogiky a psychologie, 2008. 118 l. Vedoucí diplomové práce Mgr. Jana Kouřilová
- NOVOTNÁ, Ludmila. Využití dětské kresby jako diagnostické pomůcky v práci učitele: diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého, Fakulta pedagogická, 2015. 134 l., 54 l. Vedoucí diplomové práce Alena Petrová
- PETR, Jaroslav. Věda a technika. V jeskyních malovaly pravěké děti | VTM.cz. [online]. [cit. 15.12.2018] Dostupné z: <http://vtm.e15.cz/v-jeskynich-malovaly-praveke-deti>

- Praveké kresby | Malba a Kresba. Kurzy malování a kreslení | Malba a Kresba [online]. Copyright © 2012 [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.malbaakresba.cz/zajimavosti/135-praveke-kresby>
- STRUPKOVÁ, Veronika. Využití kresebných diagnostických metod v předškolním věku při sociální práci s rodinou: bakalářská práce. Praha: Pražská vysoká škola psychosociálních studií, Fakulta pedagogická, 2016. 73 l., 6 l. Vedoucí diplomové práce Marie Gabriela Lhotová
- THONOVÁ, Zuzana. Vývoj dětské kresby a její možnosti v diagnostice: diplomová práce. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2017. 120 l., 54 l. Vedoucí diplomové práce Renata Jandová.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1-Kresba postavy, Zdenka 2,5roku	32
Obrázek 2-Kresba postavy, Zdenka 4 roky.	32
Obrázek 3-Kresba postavy, Zdenka 4,5 roku.	33
Obrázek 4-Kresba postavy, Zdenka 6 let	33
Obrázek 5-Kresba postavy, Zdenka 7 let	33
Obrázek 6-Kresba postavy, Zdenka 8 let	34
Obrázek 7-Začarovaná rodina, Zdenka	35
Obrázek 8-Kresba postavy, Timea 4 roky	36
Obrázek 9-Kresba postavy, Timea 7let	36
Obrázek 10-Kresba postavy, Timea 9 let	37
Obrázek 11-Rodina, Timea	38
Obrázek 12-Začarovaná rodina, Timea	39
Obrázek 13-Strom, Timea	40
Obrázek 14-Písmo, Timea	41
Obrázek 15-Kresba postavy, Adriana 7 let	42
Obrázek 16-Kresba postavy, Adriana 9let	42
Obrázek 17-Rodina, Adriana	43
Obrázek 18-Začarovaná rodina, Adriana	44
Obrázek 19-Písmo, Adriana	45
Obrázek 20-Kresba postavy, Lenka 6 let	46
Obrázek 21-Kresba postavy, Lenka 7 let	46
Obrázek 22-Kresba postavy, Lenka 9let	47
Obrázek 23-Kresba postavy, Lenka 11 let	47
Obrázek 24-Rodina, Lenka	48
Obrázek 25-Začarovaná rodina, Lenka	49
Obrázek 26-Strom, Lenka	50
Obrázek 27-Písmo, Lenka	51
Obrázek 28-Kresba postavy, Simona 6 let	52
Obrázek 29-Kresba postavy, Simona 8 let	52
Obrázek 30-Kresba postavy, Simona 9 let	52
Obrázek 31-Kresba postavy, Simona 11 let	52
Obrázek 32- Rodina, Simona	54
Obrázek 33-Začarovaná rodina, Simona	55
Obrázek 34-Strom, Simona	56
Obrázek 35- Písmo, Simona	57
Obrázek 36-Kresba postavy, Aneta 14 let	58
Obrázek 37-Rodina, Aneta	59
Obrázek 38-Začarovaná rodina, Aneta	60
Obrázek 39-Kresba postavy, Leona 6 let	61
Obrázek 40-Kresba postavy, Leona 8 let	61
Obrázek 41-Kresba postavy, Leona 10 let	62
Obrázek 42-Rodina, Leona	63
Obrázek 43-Začarovaná rodina, Leona	64

Obrázek 44-Strom, Leona	65
Obrázek 45-Písmo, Leona	66
Obrázek 46-Kresba postavy, Kryštof 7 let	67
Obrázek 47-Kresba postavy, Kryštof 9 let	67
Obrázek 48-Rodina, Kryštof	68
Obrázek 49-Strom, Kryštof	69
Obrázek 50-Kresba postavy, Alžběta 6 let	70
Obrázek 51-Kresba postavy, Alžběta 8 let	70
Obrázek 52-Kresba postavy, Alžběta 9 let	71
Obrázek 53-Kresba postavy, Alžběta 11 let	71
Obrázek 54-Rodina, Alžběta	72
Obrázek 55-Začarovaná rodina, Alžběta	73
Obrázek 56-Strom, Alžběta	74
Obrázek 57-Písmo, Alžběta	75
Obrázek 58-Kresba postavy, Šimon 5 let	76
Obrázek 59-Kresba postavy, Šimon 8 let	76
Obrázek 60-Rodina, Šimon	77
Obrázek 61-Písmo, Šimon	78